ZOZOLALA

gratis tweemaandelijks stripinformatieblad *oktober / november 2005* 144

COLOFON

Redactie · Jef Nieuwenhuis, Hans van Soest, Toon Dohmen, Gerard Zeegers en Hans Pols.

Opmaak · Sigge Stegeman.

Vaste medewerkers · VLERK, Karin van Wylick, Bert Meppelink, Peter de Wit, Mark Horemans, Pieter van Oudheusden, Arend Jan van Oudheusden, Lamelos, Paul van Gremberghen, Michelle van Fulpen, Roel Daenen en Marcel Lagerwerf.

Ook werkten mee · Jeroen Steehouwer, Jan Truyens.

Druk & Afwerking · Drukkerij Wilco (Amersfoort).

Distributie · Van Ditmar, Amsterdam (NL), Pinceel Stripverspreiding, Leuven (B).

Voorplaat · Een exclusieve voorplaat van Jeroen Steehouwer, waarbij de auteur zich omgeven ziet door zijn eigen geestes-kinderen.

Abonnementen zijn mogelijk voor één jaar (€ 11,25) of voor twee jaar (€ 18,–). Belgische CJP-houders betalen per jaar € 10, of per twee jaar € 15.

Abonnementen gaan in na storting van het totaalbedrag op Postbank giro 3253937 (NL) of Postgirorekening 000 – 1648405 84 (B) t.n.v. Stichting Zer.EL te Bilthoven o.v.v. je eigen adres en evt. je CJP-nummer.

Copyright 2005 bij Stichting Zet.EL · Overname van artikelen, strips of illustraties enkel in overleg met de uitgever.

Oplage · 7.500 exemplaren.

ISSN · 1382 8630

Redactieadres · Postbus 344, 3720 AH Bilthoven, Nederland.

E-mail · redactie@zozolala.com

Webstek · www.zozolala.com

ZozoLala is een onafhankelijk stripinformatieblad, uitgegeven door Stichting Zet.El, dat tweemaandelijks verschijnt. ZozoLala is gratis voor de klanten van nevenstaande stripwinkels.

ALKMAAR

Bookers & Strippers
Boterstraat 19
1811 HP / 072 - 512 19 16

De zwarte valk
Voordam 4
1811 MA / 072 - 515 63 23
peter.schuurman@euronet.nl

AMERSFOORT

De bende van de 6 Neuzen
Zuidsingel 69
3811 HD / 033 - 475 37 31
www.de6neuzen.nl

AMSTERDAM

Het beeldverhaal
Kinkerstraat 162-164
1053 EH /020 - 6885100
www.het-beeldverhaal.nl

Lambiek
Kerkstraat 132
1017 GP / 020 - 626 75 43
www.lambiek.net

Nou moe!?!
Lindenstraat 1
1015 KV / 020 - 693 63 45

Snoek
Eerste van Swindenstraat 545
1093 LC / 020 - 668 47 64
www.snoekstrips.nl

ANTWERPEN

Mekanik strip
St. Jacobsmarkt 73
2000 / 03 - 234 23 47
www.mekanik-strip.be

ARNHEM

De Noorman
Koningstraat 43
6811 DH / 026 - 442 09 09
de-noorman@planet.nl

ASSEN

Plok. strips en eh... dinges!
Stationstraat 1
9401 KV / 0592 - 31 32 92

BERGEN OP ZOOM

Gilles de Geus
Bosstraat 4 (passage)
4611 NC / 0164 - 24 74 62

BRUGGE

De Striep
Katelijnestraat 42
8000 / 050 - 33 71 12
www.striepclub.be

BRUSSEL

Het B-gevaar
Greepstraat 15
1000 / 02 - 513 14 86
www.b-gevaar.com/store.asp

DELFT

Bul Super
Breestraat 18 - 22
2611 RG / 015 - 212 60 97
www.bulsuper.nl

DEN BOSCH

Silvester
Snellestraat 8
5211 EN / 073 - 690 14 60
www.silvesterstrips.nl

DEN HAAG

Haagse stripshop
Stille Veerkade 43
2512 BE / 070 - 363 41 15
www.comicstripshop.nl

Mieke's striptiek
Chassestraat 71
2518 RW / 070 - 365 07 38

Walk in
Herengracht 13
2511 EG / 070 - 364 63 36
www.walkin.nl

DORDRECHT

Sjors
Scheffersplein 1
3311 EJ / 078 - 614 20 12
www.stripwinkel-sjors.nl

EINDHOVEN

ruperstrip
specialaazaak
Kleine Berg 33
5611 JS/040-2441882
www.eppo.nl

ENSCHEDE

De strip-aap
Javastraat 22
7512 ZJ / 053 - 430 52 61
www.stripaap.nl

GEEL

Alfa strip
Stationstraat 125
2440 / 014 - 58 43 80

GENT

Pierke
Frans van Rijhovelaan 312
9000 / 09 - 227 70 86

GOES

Het paard van Troje
Langevorststraat 2
4461 JP / 0113 - 21 46 91
www.paardvantroje.nl

GRONINGEN

Modern papier
Pelsterstraat 20
9711 KL / 050 - 313 25 21
www.modernpapier.nl

Pellucidar
Nieuweweg 6
9711 TD / 050-3684414
members.lycos.nl/pellucidar

HAARLEM

Beedee
Anegang 42
2011 HS / 023 - 531 01 68
www.beedee.nl

HASSELT

Wonderland
Paardsdemerstraat 17
3500 / 011 - 22 82 00

HOORN

Het gele teken
Grote Oost 37
1621 BR / 0229 - 21 86 23

INTERNET

www.stripboekhandel.nl

KAMPEN

De fantast
Burgwalstraat 7
8261 HJ / 038 - 332 03 25
www.de-fantast.nl

KORTRIJK

De Boekenwolf
Meensesteenweg 18
8500 / 056 - 35 44 98
www.boekenwolf.be

LEEUWARDEN

De rat
Voorstreek 83
8911 JL / 058 - 215 16 00

LEIDEN

Dumpie
Nieuwe Rijn 18
2312 JC / 071 - 512 64 04
hansvanderpaat@hetnet.nl

Leidse stripshop
Aalmarkt 4
2311 EC / 071 - 512 18 02
www.leidsestripshop.nl

LEUVEN

Het besloten land
Parijsstraat 16
3000 / 016 - 22 58 40
www.hbl.be

Gobelijn
Mechelsestraat 35
3000 / 016 - 23 55 86
gobelijn@chello.be

MECHELEN

Comic strips
Hoogstraat 11
2800 / 0474 - 490 625
www.comic-strips.com

De stripkever
Bruulcenter, Bruul 79
2800 / 015 - 21 76 05
www.stripkever.be

MIDDELBURG

De Drvkkery
Markt 51
4331 LK / 0118 - 88 68 86
www.de-drvkkery.nl

NIJMEGEN

De Noorman
Van Welderenstraat 45A
6511 MC / 024 - 32 26 146

ROTTERDAM

Dick Bos
Junolaan 2
3054 PW / 010 - 461 31 47
www.stripwinkeldickbos.nl

Donner boeken
Lijnbaan 150
3012 ER / 010 - 413 20 70
www.donner.nl

Yendor
Korte Hoogstraat 16
3011 GL / 010 - 433 17 10
info@yendor.nl

SCHIEDAM

't Centrum
Korte Singelstraat 20a
3112 GB / 010 - 426 25 84

SINT KATELIJNE WAVER

Artobi
Mechelsesteenweg 119
2860 / 015 - 556197
artobi@pi.be

SINT TRUIDEN

De Galliër
Beekstraat 58
3800 / 011 - 67 17 39
www.gallier.be

TILBURG

Stripspeciaalz. De Stripfanaat
NS Plein 10
5014 DA Tilburg
013-5890107
www.stripfanaat.net

TURNHOUT

Tistjen Dop
Paterstraat 96
2300 / 014 - 42 88 29
www.tistjendop.be

UTRECHT

Piet Snot
Vismarkt 3
3511 KR / 030 - 231 84 72
www.pietsnot.nl

Strip en lektuurshop
Oude Gracht 194
3511 NR / 030 - 233 43 57
www.stripart.nl

VENLO

De Laerpoort
Grote Kerkstraat 14
5911 CH / 077 - 354 40 69

ZUTPHEN

De vreemde zaak
Groenmarkt 2
7201 HX / 0575 - 51 15 66
www.devreemdezaak.nl

ZWOLLE

De Boekenhalte
Assendorperstraat 103
8012 DH / 038 - 422 10 77
www.boekenhalte.nl

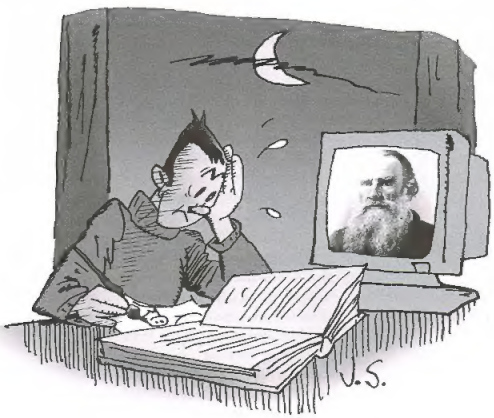

Morele keuzes en brood op de plank

Jeroen Steehouwer

Onder de hoede van Fred Julsing trad Jeroen Steehouwer aan het eind van de jaren tachtig voor het stripvoetlicht. Sinds die tijd pendelde de stripmaker met zijn werk tussen het alternatieve circuit en de grote stripbladen. Vier jaar geleden werd het plotseling stil rond Steehouwer. Nu is de stripmaker herboren en terug. Bij Oog & Blik is het eerste deel van *Waarvan leeft de mens* verschenen. Het album is een verzameling stripbewerkingen van een aantal korte verhalen van Tolstoj, de Russische schrijver die in het leven en denken van Jeroen Steehouwer zo nadrukkelijk aanwezig is.

Het is volbracht. De avond voor het interview heeft Jeroen Steehouwer de laatste platen voor zijn stripalbum ingekleurd en daarmee een periode in zijn leven afgesloten. *Waarvan leeft de mens* is niet zo maar een strip voor Jeroen. Het album is een verstripping van korte volksverhalen van de door hem bewonderde Russische schrijver/filosoof Leo Tolstoj.

„Tolstoj is belangrijk in mijn leven. Wat hij te vertellen heeft, spreekt me bijzonder aan. Het eerste boek dat ik van hem las, was *Anna Karenina*. Wat me vooral trof was de herkenbaarheid van de ontwikkeling die de hoofdpersoon doormaakt. Omdat het me zo aansprak, ben ik op zoek gegaan naar ander werk van hem. Ik heb bijna alles gelezen wat hij heeft geschreven en wat over hem geschreven is. Daar bleef het niet bij. Ik las ook de boeken van schrijvers uit zijn tijd die met hem in aanraking zijn geweest, zoals zijn landgenoot Toergenjew en de Fransman Flaubert.

Het leven van Tolstoj vond ik al net zo intrigerend als zijn werk. Eigenlijk bezat hij vanaf zijn vroegste jeugd alles wat maar begerenswaardig was: geld, status en succes als schrijver. Maar na een jeugd vol rijkdom en aanzien, belandde hij in een crisis. In een bepaalde periode van mijn leven ben ik een vergelijkbare situatie beland, wat mijn interesse in Tolstoj en vooral zijn gedachtengoed alleen maar vergrootte."

De opvattingen van de schrijver hebben diepe indruk gemaakt op Jeroen Steehouwer. „Algemeen wordt er een tweedeling gemaakt tussen verstand en gevoel. Bij die tweedeling maakt een mens zijn keuzes op basis van intellectuele analyse of op grond van zijn emoties. Volgens Tolstoj is er nog een derde mogelijkheid. Naast intellect en gevoel, bestaat er een geweten. Dat leeft in het hart, keuzes moet je daarom met het hart maken. Er is een periode in mijn leven geweest dat ik erg op zoek was naar antwoorden die ik in het werk van Tolstoj vond.

Die periode is nu voorbij. Ik lees nu ook niet meer alles, maar wat me nog steeds boeit, zijn zijn volksverhalen. Die heb ik nu omgezet naar strip. Ik vond dat een logische keuze. De volksverhalen passen goed

Karakterschetsen voor *Waarvan leeft de mens*.

Uiteenlopende stijlen in (v.l.n.r.) *Fanteasy*, *Hiawatha*, *Katja* en *Wok*.

De eerste stripmakers kwamen allemaal uit een tekentraditie. Een traditie waarin met een tekening iets werd overgedragen: een sfeer of een bepaald gevoel. Tegenwoordig is het precies omgekeerd. De tekening doet er niet meer toe, het gaat alleen nog maar om de grap aan het eind. De meeste populaire Nederlandse strips vertellen enkel een grap, verder hebben ze niets mee te delen. Bij de tekeningen van bijvoorbeeld Marten Toonder kun je tenminste nog voelen dat hij van de natuur hield. In zijn teksten vind je dat dan ook weer terug. Natuurlijk is het ook entertainment, maar er zit een diepere laag onder. Dat wil ik ook. Wat me bezig houdt, hoe ik in het leven sta, is van invloed op de vormgeving van mijn strips. Maar wat ik wil overbrengen, is in even grote mate bepalend voor de vorm. Kijk maar naar de verhalen in *Waarvan leeft de mens*. Door een verbroken relatie was ik in een crisis geraakt waaruit ik langzaam weer overeind krabbelde. Met name in het eerste verhaal is dat goed te zien. Het is zo kaal en sober als mogelijk is. Ik kan aardig tekenen. Maar dat is een valkuil. Als je niet oppast, laat je je leiden en verleiden door je talenten. Bij mij wordt het dan te zwierig. Je moet zo simplistisch mogelijke beeldtaal gebruiken. Echt tekenen is alleen maar realistisch zijn en je beperken tot de kern van de beeldtaal. Het is werken met het verstand. Over het eerste verhaal dat zeven pagina's lang is, heb ik drie, vier maanden gedaan. De verhalen die volgen, worden langzamerhand weer meer gevuld."

Wie het recente tekenwerk van Jeroen bekijkt, ziet gelijk wat hij bedoelt. De inspiratie van de eerste Amerikaanse stripmakers is duidelijk zichtbaar. De figuren in Steehouwers werk hebben het zelfde hoekige uiterlijk als de personages uit Herrimans *Krazy Kat*. Zelf noemt hij Art Spiegelman als een collega die uit de zelfde bron zijn inspiratie put.

bij mijn herwonnen evenwicht. Ze zijn leuk, wijds en vitaal. De sfeer die ik in die verhalen aantrof, wilde ik overbrengen naar mijn eigen medium."

Zo diepgaand als Jeroen nadenkt over het leven, zo doordacht is hij ook bezig met het maken van strips. „Ik heb altijd al stripmaker willen worden. Het is een fantastische manier om je uit te drukken zonder overdreven pretenties. De strip was in de beginjaren in de Verenigde Staten een echt volksmedium. Als hulpmiddel om de oplage van de kranten te verhogen, was het gericht op een groot publiek. Strip is ook het krachtigst als volksmedium. Daarom probeer ik die oorsprong terug te vinden. Ik houd er wel van dat de strip overal buiten staat. Vroeger was dat met de kunstwereld ook zo. Dat is nu een moeras van statusbewustzijn en financiële patserigheid geworden. Ik ben ook niet zo gauw geïmponeerd door kunst. Van Gogh is mijn enige voorbeeld. De kunst is reactionair geworden. Dat is bij de strips nog niet het geval. Als we aansluiting bij de kunst zoeken, is dat de dood in de pot.

Jeroens opvatting dat je de vorm moet aanpassen aan de inhoud en wat je wilt overbrengen, heeft tot kameleonachtige stijlwisselingen in zijn werk geleid. En daarmee ook tot een grote verscheidenheid in strips. Samen met Willem Ritstier maakte Steehouwer de strip *Pelle*, en op eigen tekst *Katja* voor *Suske & Wiske weekblad*. Die strip wijkt in stijl duidelijk af van bijvoorbeeld *Fanteasy* uit zijn

Drie fases van *Waarvan leeft de mens*. Hierboven een voorstudie in potlood.

Dit is een uitgewerkte pagina. Aanvankelijk wilde men het boek in zwart-wit en Engelstalig uitgeven. Vandaar het vele zwart en de Engelse teksten.

Uiteindelijk werd besloten het boek in kleur uit te geven, dus werd de pagina opnieuw getekend en ingekleurd. Dit is de definitieve pagina zoals deze in het album te zien is.

Links de schets waarnaar het omslag van *Waarvan leeft de mens* is geschilderd. Rechts drie enveloppen, gericht aan de uitgever. Doordat Steehouwer telkens onvolkomenheden ontdekte, heeft hij op dezelfde dag drie 'definitieve' versies van zijn boek opgestuurd, voorzien van getekende verontschuldigingen.

Leo N. Tolstoj (1828-1910) wordt onomstreden als een van de grootste schrijvers uit de wereldliteratuur beschouwd. Afkomstig uit een gegoede adellijke familie, verloor hij op jonge leeftijd zijn ouders. In 1854 vocht hij als officier in het Russische leger tegen de Turken. Zijn ervaringen verwerkte hij in de trilogie *Sebastopol*. In 1868 vestigde hij zijn naam als schrijver definitief met zijn eerste grote roman *Oorlog en vrede*. Tien jaar later volgde zijn andere grote werk *Anna Karenina*. Na het voltooien van deze roman maakte Tolstoj een religieuze crisis door die zijn wereldbeeld en leven ingrijpend zou veranderen. Zijn sober christelijk gedachtengoed is van invloed geweest op uiteenlopende mensen als de schrijver Maxim Gorki en Mahatma Gandhi.

beginperiode of de strakgetekende stripnovelle *Wok* die hij voor *Zone 5300* maakte. Zelfs de Walt Disney-verhalen die hij heeft getekend, hebben een eigen signatuur. Zelf formuleert hij het als een zoektocht naar de essentie van de striptaal.

„Ik vind het interessant me daarin te verdiepen. *Wok* maakte ik in een sombere periode na het op de klippen lopen van mijn relatie. Het verhaal gaat over eenzaamheid, dus is het kaal getekend. De boerenverhalen van Tolstoj vertellen iets over Rusland en de Russen. Dat wil ik overbrengen. Ik breng graag sfeer aan in mijn verhalen. Ik ben daarin beïnvloed door Fred Julsing die vaak moralistisch en sentimenteel in zijn werk was. Je moet dat wel in de hand houden. Thé Tjong-Khing kan dat erg goed in zijn illustraties voor kinderboeken. In die mate kan ik het voor mezelf ook wel toe laten. Er moet een compromis zijn tussen sfeerrijk en sober vertellen. Ik was een tijd bijzonder fundamentalistisch in mijn streven naar soberheid. Dat hoop ik wel kwijt te raken. Dat zie je ook terug in de opeenvolgende Tolstoj-verhalen. Er vindt een verschuiving plaats in de kaalheid van die verhalen. Het laatste verhaal is het lichtste verhaal dat ik ooit heb gemaakt. Dat is het evenwicht tussen sfeer en soberheid."

Nu Jeroen zijn zelfgestelde opdracht heeft volbracht, dient de alledaagse werkelijkheid zich weer aan. „Het maken van *Waarvan leeft de mens* was mogelijk door het uitvoeren van een aantal grote betaalde opdrachten. Ik heb ook nog geprobeerd om subsidie te krijgen van het Fonds van de Letteren, maar dat is niet gelukt. Nu is de spaarpot volkomen leeg. Ik heb daarom weer een opdracht aangenomen voor het illustreren van een lesboek. Daar ben ik het komende jaar wel zoet mee. Ik ben professional en ik kan niet zonder het tekenen.

Ik voel me het lekkerst als ik strips maak, omdat ik goed ben in schrijven en tekenen. Ik ben opgeleid door Fred Julsing. Daar heb ik wel behoorlijk last van gehad. Ik moest zien los te komen van zijn handschrift. Dat was erg moeilijk, omdat ik niet voor niets mij dat handschrift zo goed had eigen gemaakt. Het sloot aan bij mijn talent. Dat maakt het extra lastig om weer af te leren. We kregen ruzie over het laatste *Fanteasy*-verhaal. De redactie van *Sjors & Sjimmie stripblad* vond het goed, maar Fred keurde het af. Destijds dacht ik dat hij niet wilde dat ik van hem loskwam. Maar het had veel meer te maken met zijn eigen zoektocht. Op zijn beurt moest hij zich los maken van Toonder. De laatste vier jaar hebben we weer een gezamenlijk pad bewandeld. We herkenden veel in elkaar. Dat ik nu weer dingen los kan laten, heeft ook te maken met zijn overlijden."

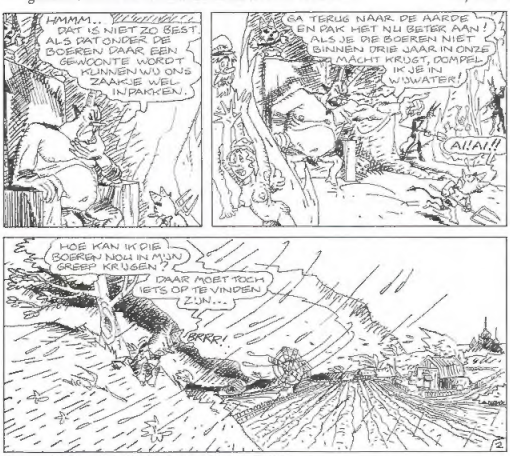
HMMM.. DAT IS NIET ZO BEST ALS DAT ONDER DE BOEREN DAAR EEN GEWOONTE WORDT KUNNEN WIJ ONS ZAAKJE WEL INPAKKEN..
GA TERUG NAAR DE AARDE EN PAK HET NU BETER AAN! ALS JE DIE BOEREN NIET BINNEN DRIE JAAR IN ONZE MACHT KRIJGT, DOMPEL IK JE IN WIJWATER!
AI! AI! AI!
HOE KAN IK DIE BOEREN NOU IN MIJN GREEP KRIJGEN? DAAR MOET TOCH IETS OP TE VINDEN ZIJN...
BERR!

Fragment uit *Hoe het duiveltje zijn boterham verdiende*

Het is voor Jeroen niet afgelopen. Voor zijn gevoel staat hij pas aan het begin. „Ik heb nog vijf verhalen in mijn kop zitten waaronder een paar grote. Of het er uit komt, hangt af van de reacties op *Waarvan leeft de mens*. Er moet wel brood op de plank komen. Ik ben er echt aan toe om zelf te schrijven en te tekenen. Ik heb nu de vorm voor mijn strips gevonden, die raak ik niet meer kwijt. Ik voel me er gemakkelijk bij. De volgende stap is dat ik niet alleen teken maar ook zelf schrijf. Daar ben ik aan toe."

Jef Nieuwenhuis

Voorbeelden van het werk van Jeroen Steehouwer zijn te vinden op www.hildebrandcomix.nl. De site is voortgekomen uit een plan om na Funny Farm opnieuw een studio voor stripmakers op te zetten.

Kees de Bruin en vrienden

Ongeveer tien jaar maakte ik deel uit van studio Funny Farm in Arnhem. Deze strip is een herinnering daaraan. Een ode aan de sfeer rond het huis erboven waar ik woonde, de huisvriendinnen en de artistieke vriend.

...IK GING WIJN HALEN. EN T-TOEN VIEL HET LUIK D-DICHT... D-DE SNEL OPEN, ER IS HIER IETS HEEL ENGS!!
EUH... IK HEB GEEN SLEUTELS IK HAAL KEES!

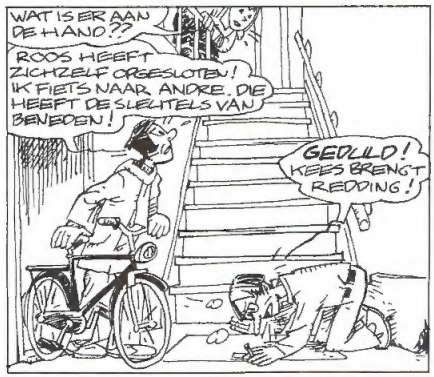
WAT IS ER AAN DE HAND??
ROOS HEEFT ZICHZELF OPGESLOTEN! IK FIETS NAAR ANDRE, DIE HEEFT DE SLEUTELS VAN BENEDEN!
GEDULD! KEES BRENGT REDDING!

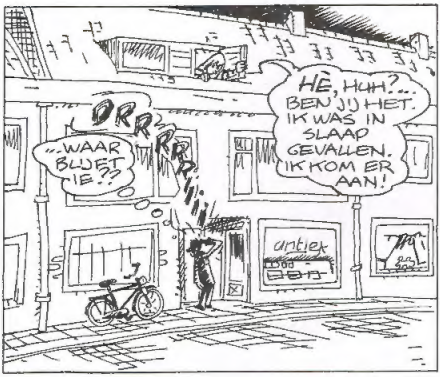

Een autobiogarische strip, gemaakt in 2001.

door: Jeroen Steehouwer

GEK EIGENLIJK... WERKEN WE AL ZO LANG SAMEN, BEN IK HIER NOG NOOIT GEWEEST... IS SYLVIA ER NIET?
S-SYLVIA?!
S-SYLVIA IS AL EEN WEEK WEG. W-WE ZIJN UIT ELKAAR. HIK DURFDE HET JE N-NIET TE -SNIK- VERTELLEN.
OH, EH... DAT IS ERG. ALS IK IETS KAN DOEN MA?..
JEZUS.
... ANDRE EET 'N HAPJE MEE.
AH?..
GEZELLIG.
HÉ! DAAR WAS PAPIEREN HEIN.
MOET JE KIJKEN WAT IK VOND!
AAAAH!
GRAPPIG, JA. DAAR HEB IK LANG AAN GEWERKT. HET IS EEN BOUWPAKKET VAN KARTON ...
IK GEBRUIK HEM SOMS ALS MODEL. HIJ ZIT LEKKER STIL!
IEMAND ZOU ZICH DOOD-SCHRIKKEN!
ENZO.
... 'N LIJK AAN TAFEL EN DE AANDACHT VAN DE ACTRICES VOOR DE ARME ONGELUKKIGE ...
HET ZIT JE NIET MEE VANAVOND.

NICOLETTE'S dieren.
DAG, SCHATJE! ALLES KITS?!
NOU, NOU, DAT IS TOCH GEEN MANIER OM EEN DAME AAN TE SPREKEN.
... IK HEB HIER EEN BOEK OVER ETIQUETTE, MISSCHIEN IETS VOOR JOU? OM JE BESCHAAFD TE LEREN UITDRUKKEN ..?
"OEH, AH. KREUNDE DE VERHITTE JIM, DAT DOE JIJ HEEL GOED ZO..."
OH, EH DAT IS, ...EH? WAAR HEB IK..
NICOLETTE'S dieren.
HOE GAAT HET MET DE CURSUS ALGEMENE ETIQUETTE?
GOED, DANK U MEVROUW.
EN HOE GAAT HET MET MEVROUW?
WEL, GOED. IK...
HET IS EEN HEERLIJKE DAG, VIND U NIET?
JA, NOU, ZEKER, IK...
DOE A.U.B. EENS NORMAAL!!!
TUT, TUT. DAT IS TOCH GEEN MANIER.
NICOLETTE'S dieren.
JA, NEE, GOED.. HET IS DUIDELIJK. NETJES GESCHREVEN OOK. ...
DUS JIJ DENKT WEL DAT IK TALENT HEB?
VOOR EEN BOODSCHAPPENLIJSTJE IS HET NIET SLECHT.
HET IS EEN BEGIN.
NICOLETTE'S dieren.
IK HEB EEN LEUK VAKANTIEADRES GEVONDEN.
TOF
LEUK.
IK HEB DE KAART!
VOLG MIJ!
DEPADEN OP, DE LAAANEN IN!
'N POTJE MET JET AL OP DE TAAAFEL GEZET!
WE ZIJN ER BIJNA.
EN?
HET UITZICHT IS PRACHTIG.
HOE KOM JE ERAAN?

Opzetje voor een dagbladstrip, geïnspireerd door een gesprek met Comic House, gemaakt in 2000. De personages zijn afkomstig uit de strip *Katja*.

NICOLETTE'S dieren.

DE EXPEDITIE VERLOOPT GOED TOT NU TOE, HÈ??
NOU!
HÈ?!
DIE BAL STAAT NIET OP DE KAART.
'N ONONTDEKTE BAL...
IK NOEM HEM DE "JAN WILLEM BAL"!!
IK ZAG HEM EERDER!
"BOB BAL" GENOTEERD.

NICOLETTE'S dieren.

DIT WORDT EEN ZWARE EXPEDITIE MANNEN!! DE PRINSES IS GEVANGEN EN OPGESLOTEN ...
... ZE WORDT BEWAAKT DOOR EEN WOESTE DRAAK! MAAR WIJ ZULLEN ZWAAR MET HEM STRIJDEN, EN MOCHT HIJ VERZETTEN, KAPTEIN DAN ZULLEN WIJ ...
DE PRINSES IS GERED.
...
WAT DOEN WE NU?..
DE PRINSES IS AL GERED..
SORRY..

NICOLETTE'S dieren.

HET SCHIJNT ERG GOED WEER TE WORDEN TWEE WEKEN GELEDEN.
AH, FIJN.
EN GISTEREN, HOE WAS HET WEER GISTEREN?
EENS ZIEN.
.. WINDKRACHT 5, EN STORM OP KOMST.
OH!
...DAN VOND IK HET WEER TWEE WEKEN GELEDEN BETER.
MEE EENS.

NICOLETTE'S dieren.

BEETJE LEUK NIEUWS VANDAAG?
"ZEPPELIN DE HINDERBERG GAAT ZIJN EERSTE ATLANTISCHE OVERTOCHT MAKEN"
...
INDRUKWEKKEND.
NIEUWS OVER ZEPPELINS LEES JE ALLEEN MAAR IN EEN OUDE KRANT, HÈ!
TJA.
OUD NIEUWS IS GOED NIEUWS!
FIJN.

peter pan
een vlucht in onvolwassenheid

Peter Pan, de jongen die niet volwassen wilde worden is een creatie van de Engelse toneelschrijver James Matthew Barrie. De jonge held bezit niet alleen de eeuwige jeugd, maar ook het eeuwige leven. Hij is het onderwerp van talloze adaptaties. Pan speelt een hoofdrol in de gelijknamige tekenfilm van Walt Disney en keert in levenden lijve (en volwassen) terug in Spielbergs film *Hook*. In een tijdsbestek van veertien jaar heeft de Fransman Régis Loisel zijn versie van de eeuwige jongen in stripvorm vastgelegd. Bijna twee jaar nadat de stripmaker zijn werk voltooide, is nu eindelijk het zesde en laatste deel in een Nederlandse vertaling verschenen.

Van alle bewerkingen die van de avonturen van Peter Pan zijn gemaakt, is de strip van Loisel ontegenzeggelijk de meest duistere. Dat is verwonderlijk. Meer dan door het oorspronkelijke toneelstuk van de Britse romanticus, heeft Loisel zich namelijk laten inspireren door de traditioneel mierzoete versie van Disneys tekenstudio's. Pas nadat hij de tekenfilm had gezien, verdiepte hij zich in de oorspronkelijke toneeltekst. Loisel gebruikt het woord inspiratie zeer nadrukkelijk. Hij is zo vrij met het materiaal omgegaan dat bijna van een nieuw verhaal gesproken kan worden. „Ik heb me volledige vrijheid gepermitteerd. Barrie vertelt zijn verhaal zeer anekdotisch. 'Peter Pan deed dit, Peter Pan deed dat.' Het hoe en waarom blijft volstrekt onduidelijk. Nergens wordt verteld hoe de wekker in de krokodil komt of hoe kapitein Haak zijn hand precies is kwijtgeraakt. Ik wilde die voorgeschiedenis duidelijk maken. Mijn verhaal over Peter Pan eindigt, waar dat van Barrie begint."

De literaire Peter Pan mag dan het geesteskind zijn van James Barrie, de verstripte Peter is het volbloed kind van Loisel. De Franse uitgave van het zesde en laatste deel uit de Pan-cyclus eindigt met een foto van een vel papier op de tekentafel van de stripmaker. Het papier is door Loisel beschreven met een kroontjespen: „Peter, na deze 14 jaar laat ik je je eigen weg vervolgen…eenzame Peter… mijn arme jongen!" Op typisch Franse wijze betuigt Loisel zijn genegenheid voor zijn geesteskind.

De reeks

De verschillende delen van de serie zijn niet regelmatig verschenen. Aanvankelijk verschenen de albums nog strak om de twee jaar. Na het vierde deel stokte het ritme. Pas zes jaar later verschijnt *Haak*, waarna het afsluitende deel *Het Lot* weer de oorspronkelijke tweejarencyclus aanhield. Het is bijna niet te geloven dat *Peter Pan* het debuut van Régis Loisel als scenarist van een lang verhaal is. Tot dan was had hij zich beperkt tot het tekenwerk. In het eerste deel is dat aan de opbouw van het verhaal nog te merken. Het eerste deel *London* eindigt wat abrupt. Maar Loisel leert snel. Als hij na vier delen en een pauze van zes jaar de draad weer oppakt, is hij duidelijk gegroeid als scenarist. In de twee laatste delen vallen de stukken op hun plek en leiden de ontwikkelingen tot een even logische als dramatische ontknoping.

Londen

In de film *Finding Neverland* van Marc Foster wordt een beeld gegeven van de drijfveer die toneelschrijver Barrie had. Zijn *Peter Pan* is een ode aan de onbezoedelde kinderfantasie. Er is geen plaats voor schaduw of duisternis. Hoe anders komt in de strip van Loisel Peter Pan naar voren. Voor een kind dat opgroeit in de achterbuurten en onderbuik van Londen na de Industriële Revolutie, kan van een onbezorgde jeugd geen sprake zijn. Op ontnuchterende wijze intro-

EN DAT IS ALLES, MIJNHEER KUNDAL. EN TOEN HERINNERDE IK MIJ DAT U LANG GELEDEN ASSISTENT WAS BIJ EEN RONDREIZENDE DIERENARTS, HEER...
– EN I... K...
HELP MIJ ALSJEBLIEFT PAN IK WIN VECHT... IK WIL NIET D... DAT IK STERF!
UCHE ! UCHE ! PROEF JE TRANEN PETER... EEN SIMPELE KOGEL HEEFT NOU NOOIT EEN END KUNNEN MAKEN AAN EEN MOOI VERHAAL.

Dickensiaans Londen

De vrienden van Peter. Helemaal rechts spring t faun Pan in het water

duceert Loisel in het eerste deel een vroegwijze, hard geworden Peter Pan bij wie fantasie geen kinderlijk voorrecht is, maar een vlucht uit de werkelijkheid. Een roesmiddel voor kinderen die nog niet aan de alcohol of opium zijn. Als de rattenvanger zoals hij op de omslag van *London* wordt afgebeeld, verleidt hij zijn vrienden met verhalen over moederliefde en gezinswarmte. Het geknuffel van zijn moeder maakt hij aanschouwelijk door een jong katje te strelen. Wanneer het vertellen ruw wordt onderbroken door een volwassene, wordt het beest terzijde geschoven met een rotschop toe. Het is de achteloze wreedheid van iemand die niet beter weet. Zoals Peter de kat afdankt, zo wordt hijzelf afgedankt door zijn alcoholistische moeder. Het is een epiloog van wat Loisel een vertelling over ontbrekende liefde noemt. „Het verhaal dat ik heb gemaakt, is geen kinderstrip. Het is een 'psychologische' vertelling waarin de kinderlijke emoties worden beschreven die bepalend zullen zijn voor de volwassenen van straks."

De volwassenen zijn nadrukkelijke aanwezig en bepalend voor het leven van Peter. In het eerste deel is hij een speelbal van zijn directe omgeving. Alleen als fantastisch verteller voor zijn vrienden, kan hij even de teugels in handen nemen. De fantasie is niet alleen een vluchtmiddel, maar ook een manier om – al is het maar even – greep te hebben op het leven. Verder wordt Peter geregeerd door zijn omgeving: hoeren, kleine oplichters, bedelaars, zijn moeder en zijn weldoener meneer Kundal. Die hele entourage inclusief de filantroop lijkt zo weggelopen uit een van de verhalen van Charles Dickens. De Engelse schrijver situeerde zijn verhalen in dezelfde periode als Loisel en hij beschreef dezelfde grauwe uitzichtloosheid waarin overleven een kwestie is van snel volwassen worden. De Peter van Loisel staat dichter bij Olivier Twist dan bij de Peter Pan van Barrie. De Fransman staat nadrukkelijk stil bij de omstandigheden waaronder Peter opgroeit.

Dik over de helft van het eerste album doet de magie pas voor het eerst zijn intrede in het verhaal. Opgejaagd door een uil vliegt de voluptueuze fee Tinkelbel Peters leven binnen. Op slag wordt Peter een echt kind. Zonder aarzeling of twijfel accepteert en omarmt hij de magie.

Kapitein Haak

Grote tegenspeler van Peter is kapitein Haak. Zoals alle slechteriken, is hij voor elke schepper een bron van inspiratie. Spielbergs *Hook* was een matige film, maar de scènes met Dustin Hoffman als Haak zijn een waar genoegen. De kapitein van Loisel is de tegenpool van Peter: Haak is wat Peter mogelijk kan worden en Peter is wat de kapitein waarschijnlijk ooit was. Als Peter vers uit Londen, per ongeluk op de boot van de piraten belandt, is de ontmoeting aanvankelijk tot wederzijds genoegen. De kapitein ontwikkelt zelfs een onwillig zwak voor de kleine etterbak. Het bloed kruipt waar het niet gaan kan, zo zal later blijken. In de nabijheid van Haak is de jongen onaangenamer dan waar dan ook. Maar waar Peter in zijn eigen omgeving belaagd wordt door agressie en meedogenloosheid, is kapitein Haak de veroorzaker van wreedheid en ellende. Vanaf zijn entree in het verhaal wordt de geschiedenis fysiek gewelddadiger. In Londen was de terreur vooral psychologisch. Haak laat een spoor na van dood en verderf dat steeds gruwelijker door Loisel wordt uitgebeeld. Met Haak is de wereld van Peter en de faun Pan, het paradijs na de zondeval.

Hoezeer Peter en Haak op elkaar lijken, verbeeldt Loisel op indrukwekkende wijze in het tweede album *Opikanoba*. Het opikanoba toont iedereen zijn eigen angsten met gruwelijke gevolgen. Confrontaties leiden tot uiteengereten indianen en vermunkte piraten. Alleen Peter doorstaat de gruwel ongeschonden omdat zijn haat voor zijn moeder (die zijn angstvisioen was!) groter is dan zijn vrees. De strijd van Peter tegen zijn oerangst verbeeldt Loisel effectief door in één tekening twee tekenstijlen en verschillend tekenmateriaal te gebruiken.

Er is nog een overeenkomst tussen de twee. Beiden jagen een droom na. Bij Peter heeft deze de vorm van een liefhebbende moeder, bij Haak is het de schat van de eilandbewoners. Volgens de faun Pan is de schat niets bijzonders, maar het zou een ramp zijn als Haak hem vond. „Hmff! Zijn teleurstelling zou veel te groot zijn! Beeld je eens in, Peter, als kind al, als man, als piraat droomt hij van niets anders! "

JE HEBT ME NOOIT VAN DIE LIEVE WOORDJES TOEGE-MURMELD . IK DACHT DAT JE NIET VAN ME HIELD .
.. JE LIEFKOZINGEN ZIJN ZO ZACHT ! ZEG ' NS HOE DAT GAAT, MAMA , EEN ZOENTJE MET LENTE- EN OSSEMPJES .

Peter ziet zijn moeder in Opikanoba

Rite de passage

Hoewel Peter met zijn vertrek uit Londen de wereld der volwassenen achter zich laat, doet hij op een andere wijze juist zijn intrede in zijn eigen volwassenheid. In Londen is seks iets wat hem opgedrongen wordt door hoeren. Op het eiland van de faun Pan ontluikt voorzichtig zijn eigen seksualiteit. Meesterlijk verbeeldt Loisel het onbegrip van de puberende Peter, door de dames die voor hem vallen onverstaanbaar te maken. De uitgevulde fee Tinkelbel praat helemaal niet en het Indiaanse meisje spreekt een voor Peter onbegrijpelijke taal. In zijn egocentrische lompheid weet hij beide vrouwen ondanks de taalbarrières keer op keer te schofferen.

De affectie van de sirenen leidt echter bijna tot zijn dood. Gelouterd door die ervaring blijkt Peter deemoediger en zich meer bewust van anderen. Het afscheid van zijn onschuld kent onherroepelijk zijn schaduwzijde. Om de faun Pan het leven te redden, keert Peter terug naar Londen en treft zijn moeder in bed met een ander. Zijn moeder wijst Peter bruut af. Zo bruut dat haar klant het niet kan aanhoren en haar onder ogen van haar zoon doodsteekt. Precies halverwege de cyclus heeft dokter Jack the Ripper zijn intrede gedaan in het verhaal.

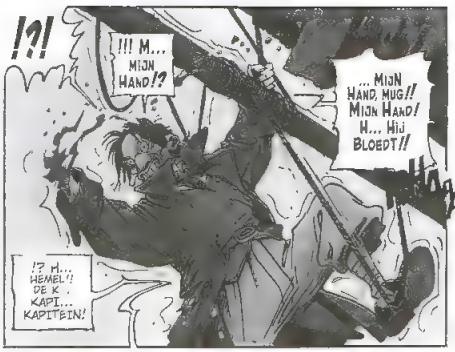

Haak verliest zijn hand

Grimmig

In de tweede helft van de cyclus wordt de toon grimmig. Omdat Peter niet naar de adviezen van meneer Kundal heeft geluisterd, voelt hij zich schuldig over de dood van de faun Pan. Als boetedoening verminkt hij zijn rechterhand. Om de dood van Pan te wreken, ondernemen de bewoners van het eiland een wraakexpeditie tegen de zeerovers. Peter die nu Peter Pan is geworden, hakt bij die gelegenheid kapitein Haak de hand af. De onderhuidse verwantschap tussen de twee wordt opnieuw en op brute wijze onderstreept

In de opeenvolgende albums wordt steeds duidelijker dat er weinig paradijselijks is aan het eiland waar Peters dromen uit hadden moeten komen. Haak zaait dood en verderf, Peter introduceert schuld en boetedoening en op de achtergrond groeit de krokodil, de bewaker van de schat steeds meer en wordt steeds dreigender.

De grimmigheid doet bijna sluipenderwijs zijn intrede doordat Loisel geraffineerd de aandacht afleidt; de natuur wordt steeds weelderiger, de harmonie in het kamp van Pan breed uitgemeten. Bovendien haalt Peter zijn vrienden uit Londen op. Loisel gebruikt de kinderen door ze rond en lieflijk af te beelden. De eerste pagina van *Het Lot* is een vermenselijkte versie van Plessix'verstripping van *De Wind in de Wilgen*. Geraffineerd verlokt Loisel de lezer om in de ongereptheid van het eiland te blijven geloven. Maar op de volgende bladzijde slaat de jaloezie alweer toe als voorbode van het verraad van Tinkelbel, die Wendy met de grote ronde ogen het leven zal kosten. In een gruwelijke scène zien we het meisje vermalen worden tussen de kaken van de enorme krokodil.

Toch is alle gruwel op het eiland voor Peter Pan ondergeschikt aan de gruwel in zijn hart. Londen herinnert hem steeds weer aan zijn moeder; hoe zij werkelijk was en hoe zij aan haar eind is gekomen. Hij besluit nooit volwassen te worden en voor altijd uit Londen te vertrekken. Nooit volwassen worden is de vergetelheid

De *Lost Boys* Daaronder Peter Pan en Jack the Ripper

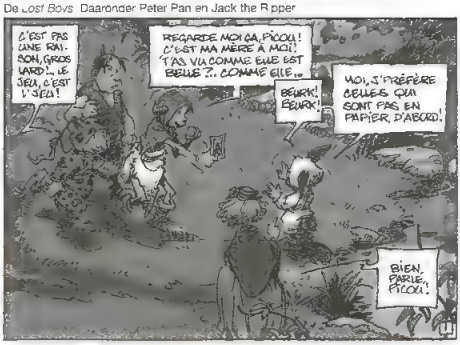
C'EST PAS UNE RIGOLO, GROS LARD!... LE JEU, C'EST L'JEU!
REGARDE MOI ÇA, PICOU! C'EST MA MÈRE À MOI! T'AS VU COMME ELLE EST BELLE?.. COMME ELLE...
BEURK! BEURK!
MOI, J'PRÉFÈRE CELLES QUI SONT PAS EN PAPIER, D'ABORD!
BIEN, PARLE, PICOU!

zoeken. De kleine John, die getuige was van de wrede dood van Wendy, belandt verstomd en getraumatiseerd in een inrichting. Eigenlijk hebben hij en Peter de zelfde keuze gemaakt.

Tragedie

Peter Pan van Loisel is een tragisch verhaal, een Griekse tragedie gebaseerd op een Engels toneelstuk. Het is niets voor niets dat het eiland in de stripversie bevolkt wordt door wezens uit de Griekse mythologie, zoals de centauren en de faun Pan. Als scenarist en als tekenaar heeft Loisel het beste uit zichzelf naar boven gehaald. Beginnend met de grauwe troosteloosheid van een geïndustrialiseerd Londen voert hij de lezer langs de ogenschijnlijke lichtheid van het mythologische eiland van de faun Pan, wiens dood de ommekeer betekent naar het beklemmend duister van opnieuw de Britse hoofdstad

Maar er is meer. Loisel laat de avonturen spelen in de tijd dat Londen in de greep was van Jack the Ripper. Aanvankelijk lijkt dat lugubere couleur locale. De rode draad door de hele cyclus is immers de geïdealiseerde moederliefde die Peters moeder hem niet geven wil en de hoeren hem niet geven kunnen. In het eerste deel ondergaat Peter de pesterijen en toenaderingen van de prostituées nog gelaten. Maar na zijn virtuele moedermoord in *Opikanoba* en zijn aanwezigheid bij de werkelijke moord op zijn moeder, verandert er iets. In *Het Lot* bijt hij hard van zich af als een hoer haar eenzaamheid bij hem wil verzachten. Direct daarna besluit hij zich aan de volwassenheid te onttrekken. Op dat moment wordt duidelijk waarom dokter Jack de kijvende moeder van Peter zo onverwacht om het leven bracht. In hem schuilde de zelfde woede als in Peter. Door terug te keren naar het mythische eiland koos Peter alleen een andere weg dan de moordenaar. Loisel vertelt dat zijn Peter Pan eindigt waar de Pan van Barrie begint. Hij had ook kunnen zeggen dat zijn Peter Pan eindigt waar Jack the Ripper begint.

Jef Nieuwenhuis

Wendy wordt verorberd door de bewaker'

HIROSHIMA IS ZESTIG JAAR NA DATO NOG STEEDS ACTUEEL

Zes jaar oud was Keiji Nakazawa toen op 6 augustus 1945 de atoombom viel op zijn woonplaats, het Japanse Hiroshima. Een gebeurtenis die het verloop van zijn verdere leven zou bepalen. Zijn ervaringen tekende hij begin jaren '70 op in *Hadashi no Gen* (bekend onder de Engelse titel *Barefoot Gen*), waarvan het eerste deel nu eindelijk in het Nederlands is verschenen. Eindelijk, want *Hiroshima* - zoals de strip in het Nederlands heet - is een indrukwekkend monument

De kleine jongen Gen is het alter ego van Keiji Nakazawa. In het eerste deel, *De bom*, maken we kennis met zijn familie. Zoals zijn vader, een pacifist die tegen de oorlog is en weet dat Japan die onherroepelijk zal verliezen en hoopt dat dat dan in ieder geval het einde zal betekenen van het gehate militaristische systeem. De oorlog zorgt voor honger in de steden. Er is een gebrek aan alles. Gens ouders moeten keihard werken om hun kinderen niet te laten creperen. Bijna dagelijks klinkt de luchtsirene. Maar steeds vliegen de B 29's voorbij. Tot die ene bewuste ochtend in augustus. Gen loopt naar school, maakt een praatje en ziet weer een Amerikaanse bommenwerper naderen. Enola Gay staat erop.

Wat volgt, is voor wie er niet bij is geweest nauwelijks te bevatten. „Maar alles wat ik heb meegemaakt is precies zo gegaan als in *Barefoot Gen,*" vertelt hij in de vele honderden interviews die hij heeft gegeven sinds de strip zo'n dertig jaar geleden voor het eerst verscheen. „Het was niet mooier en niet erger dan wat ik daarin heb beschreven."

Het alledaagse leven dat de strip beschrijft tot aan het moment waarop de bemanning van de Enola Gay hun 'Little boy' laten vallen, staat in schril contrast met de hel op aarde die volgt. „Er was een flits. Het licht kwam op me af: hel wit van binnen, met een blauw-witte rand er omheen en een oranjerode ring weer daaromheen. Het eerstvolgende wat ik me herinner is dat het pikdonker was. Het leek wel nacht, terwijl de lucht even daarvoor nog strak blauw was geweest. Ik voelde een spijker in mijn wang en vroeg me af wat er gebeurd was. Ik wilde opstaan en merkte toen pas dat ik onder een berg dakpannen en gevelplaten lag. De muur van mijn school was vlak achter me ingestort. Ik kroop onder het puin vandaan en zag op straat de vrouw liggen met wie ik even daarvoor een praatje had gemaakt. Haar haar was verbrand en haar gezicht en huid waren helemaal zwart. Ze staarde me recht aan."

Nakazawa doolt door de verwoeste stad. „Ik kon maar aan één ding denken: naar huis!" De eerste mensen die hij tegenkomt zijn zes vrouwen. Ze dragen alleen hun onderbroek en zitten onder de glassplinters. Dan ziet hij mensen wier lichamen helemaal blauw lijken. Dichterbij ziet hij dat ze volledig bedekt zijn door glasscherven. Dan ziet hij de zwartverkoolde lijken op straat liggen, als een dodentapijt waarmee de stad bedekt is. Overlevenden

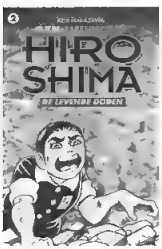

43 SECONDEN LATER, 549 METER BOVEN HIROSHIMA, EXPLODEERDE DE ATOOMBOM LITTLE BOY MET WITHEET LICHT ALSOF ER EEN MILJOEN LICHTBRONNEN TEGELIJK AANSPRONGEN
FLITS

kruipen rond op zoek naar water. „Het rare was dat niemand schreeuwde. Sommigen dronken, anderen zaten hun lichaam van scherven te ontdoen. Ik bleef maar rennen totdat ik in mijn wijk kwam. Alles stond in brand. Ik kon niet bij mijn huis komen. Pas toen kwam ik enigszins bij zinnen, denk ik. Ik rende terug naar de hoofdstraat en begon om mijn ouders te roepen. Ik zocht ze overal. Een hele menigte mensen liep me zwijgend voorbij. Het leek een zombieparade! Hun huid hing in slierten langs hun lichaam. De atoombom veroorzaakt een hitte van duizenden graden. De huid smelt gewoon binnen een paar seconden van je af. Het laat los tot aan je vingernagels en blijft daar vervolgens aan hangen. Die mensen liepen daar maar, met hun armen gestrekt, hun huid hangend tot op de grond. Bij wie door de explosie recht in het gezicht was geraakt, waren de oogballen eruit geplopt en hingen die nog aan draadjes te bungelen. Die mensen droegen hun ogen in hun handen. Anderen probeerden met hun handen hun ingewanden terug in hun opengereten buik te proppen. Alleen mensen die witte kleren droegen had den nog wat kleding om hun lijf. De hitte had alle anders gekleurde kleding verbrand."

Uiteindelijk vindt Nakazawa zijn moeder, zittend op de straat. Ze kijken elkaar aan en kunnen beiden geen woord uitbrengen. Dan ziet hij hoe ze een baby in haar armen houdt. De explosie heeft de geboorte te vroeg op gang gebracht. Ze ontvluchten de stad, ontkomen grotendeels aan de radioactieve zwarte regen die zo veel slachtoffers heeft gemaakt, vinden Nakazawa's oudere broer terug en krijgen onderdak bij familie in een voorstad van Hiroshima. Daar vertelt zijn moeder wat er met de rest van het gezin is gebeurd. Zijn zus was al meteen dood. Maar zijn jongere broer en zijn vader lagen bekleml onder het puin, schreeuwend om hulp en van de pijn. Nakazawa's moeder moest toezien hoe ze voor haar ogen verbrandden. Ook de baby zal het uiteindelijk niet overleven. Ze sterft na een paar maanden aan ondervoeding.

Manga

Na de oorlog pakt de jonge Nakazawa samen met de overlevenden uit het gezin het leven zo goed mogelijk weer op. In 1948 komt hij voor het eerst in aanraking met manga. Een klasgenootje heeft een boek van Osuma Tezuka. Nakazawa wil het ook hebben en spaart net zo lang met de verkoop van oude metalen en rommel, tot hij er eindelijk zelf ook een kan aanschaffen. Vanaf dan tekent hij zelf voortdurend.

Op zijn 22ste besluit Nakazawa naar Tokyo te vertrekken om zijn geluk te beproeven als striptekenaar. Zeer tegen de zin van zijn moeder, die niet wil dat haar zoon in zijn leven net zo moet sappelen als zijn vader destijds als schulder had gedaan. Hij vindt ergens een kleine kamer en begint met zijn werk uitgevers langs te gaan. Met wisselend succes. „Daar in Tokyo wist niemand dat ik een overlevende was van de atoombom. Ik repte er met geen woord over, omdat ik wist dat mensen je gingen mijden als je het ze wel vertelde. In die tijd leefde er nog een irrationele angst onder veel Japanners dat je stralingsziekte kon oplopen als je in contact kwam met overlevenden. Zelfs in een mondaine stad als Tokyo geloofden veel mensen dat."

De ommekeer komt in 1966, wanneer Nakazawa's moeder overlijdt. „Ik kreeg een telegram dat ze ernstig ziek was en haastte me terug naar Hiroshima. Te laat, ze lag al in haar kist. Ze betekende zo veel voor me. Zonder haar was mijn leven heel anders gelopen. Ik zou een oorlogswees zijn geweest en in een tehuis of een gevangenis zijn beland. Ik ging naar het crematorium om haar as op te halen. Wanneer je gecremeerd wordt, blijven er altijd wat botten over, de schedel, wervels. Maar in mijn moeders as waren geen botresten te vinden. Helemaal niets. Dat was een enorme schok. Tot mijn ontzetting besefte ik dat de straling tot in haar beenderen was doorgedrongen zodat ze uiteindelijk verpulverden."

Dat besef zet in Nakazawa's hoofd de schakelaar om. „Ik was woest dat de bom zelfs mijn moeders botten had vernietigd. In de trein terug naar Tokyo maalde het maar door in mijn hoofd. Ik realiseerde me dat ik nooit echt over de gebeurtenissen van 6 augustus 1945 nadacht, of over de oorlog en waarom die eigenlijk gevoerd was. En niet alleen ik, vrijwel alle Japanners ontliepen die vraag. Toen besloot ik dat ik vanaf dat moment strips zou gaan maken over de oorlog en de schuldvraag niet uit de weg zou gaan."

Overlevende

De eerste strip die Nakazawa dan maakt, is *Kuroi Ame ni Utarete* (wat zoiets betekent als: Getroffen door zwarte regen). Het gaat over

een jonge overlevende van de bom die een Amerikaan doodt uit haat voor wat de Verenigde Staten onschuldige burgers heeft aangedaan in Hiroshima, Nagasaki en de vuurstorm op Tokyo die in één nacht honderdduizend slachtoffers maakte.

De strip wordt uitgegeven door een kleine uitgeverij en is een bescheiden succes. Grote uitgevers durven hun handen er niet aan te branden. De Amerikanen houden nog steeds een deel van Japan bezet en ze vrezen een diplomatieke rel. Bovendien heeft het grote publiek de oorlog verdrongen en wil het er liever niet aan herinnerd worden. Toch maakt Nakazawa meer oorlogsstrips, maar daarin verwerkt hij nog niet zijn eigen ervaringen. Totdat een tijdschrift hem om een autobiografisch verhaal vraagt. Dat wordt *Ore wa Mita* (in het Engels vertaald als *I saw it)* Nakazawa's uitgever is enthousiast en moedigt hem aan er een langere manga van te maken. Zo ontstaat *Barefoot Gen*

Het knappe aan Nakazawa's meesterwerk is dat hij niet de schuld eenzijdig legt bij de veroorzakers van al het leed in zijn leven. Ja, de Amerikanen hadden de bom nooit mogen laten vallen. De Verenigde Staten ontwikkelden de bom omdat ze wisten dat de nazi's er ook aan werkten. Maar toen Hitler verslagen was, ging de ontwikkeling gewoon door. „Hiroshima was een experiment om de effecten van de bom te testen," is Nakazawa's overtuiging. Zijn stelling kan hij makkelijk onderschrijven: de stad werd in tegenstelling tot andere Japanse steden in de buurt al enige tijd niet meer gebombardeerd voor die bewuste dag.

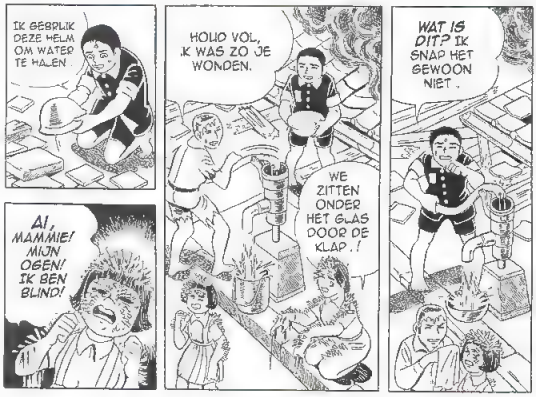
IK GEBRUIK DEZE HELM OM WATER TE HALEN.
HOHO VOL, IK WAS ZO JE WONDEN.
WE ZITTEN ONDER HET GLAS DOOR DE KLAP..!
WAT IS DIT? IK SNAP HET GEWOON NIET.
AI, MAMMIE! MIJN OGEN! IK BEN BLIND!

Maar Nakazawa beschrijft ook hoe het zo ver heeft kunnen komen. Hoe zijn land als een ware oorlogsmachine de mannen en jongens van de natie de dood instuurt, hoe onder extreme omstandigheden het beste maar ook het slechtste in mensen naar boven komt. Hoe zijn moeder en hij na de verschrikkingen zelfs bij hun familie niet op veel medelijden hoeven te rekenen.

Dood

Meer dan tweeduizend pagina's telt de strip. Uiteindelijk laat Nakazawa het verhaal eindigen met de dood van zijn/Gens moeder. „Daar ben ik mee gestopt. Alhoewel ik het verhaal nog niet als afgerond beschouw, zal ik de serie niet verder uitbouwen. Gen kan zijn leven het best voortzetten in de fantasie van de lezer."

Uitgeverij Xtra zal de strip, net zoals in Japan, in tien delen uitbrengen. Met als enige verschil dat de leesrichting is omgedraaid voor het westerse publiek. De manga volgt zeker in het begin vrij nauwgezet het levensverhaal van Nakazawa. Maar dat staat symbool voor dat van vele honderdduizenden anderen die de gruwelen hebben meegemaakt. Behalve zijn eigen ervaringen, verwerkt hij in *Barefoot Gen* ook de ervaringen van overlevenden van de atoomaanval die hij goed gekend heeft. Met zijn strip heeft hij dan ook niet zozeer een persoonlijk document willen maken, alswel een aanklacht tegen de oorlog in het algemeen en tegen het gebruik van atoomwapens in het bijzonder.

Na verschijning, maakt het werk in Japan veel los. Nakazawa wordt jarenlang gevraagd zijn verhaal te doen op scholen en universiteiten. Hoewel hij van tevoren bang is dat de autoriteiten of de conservatieven hem zullen veroordelen om zijn kritiek op het eigen verleden, de Japanse keizer en de bevriende Amerikanen, oogst hij louter lof. Wel krijgt hij zeer tegen zijn zin het imago een linkse activist te zijn. De communistische partij vraagt hem lid te worden, maar Nakazawa wil niets met politiek van doen hebben. „Ik ben een kunstenaar met een boodschap."

De tekenstijl van Nakazawa is kinderlijk. Maar net als Marjane Satrapi met *Persepolis* bewees, hoeft dat geen afbreuk te doen aan een sterk verhaal. Wel is Nakazawa een typische manga-auteur. Zijn figuren acteren met veel gevoel voor melodrama en overdreven poses. De stijl leent zich er prima voor om er in 1983 een eveneens typische manga-film van te maken. De tekenfilm van Mamoru Shinzaki verscheen in 1983 en is een tijd geleden weliswaar op dvd verschenen, maar hier slecht verkrijgbaar. Het origineel in stripvorm is er nu dus wel. Na dertig jaar eindelijk ook in het Nederlands. Tientallen vertalingen in andere landen gingen *Hiroshima* al voor. Maar Nakazawa is nog niet tevreden. „Dit verhaal kan niet genoeg verspreid en verteld worden." ***Hans van Soest***

De citaten in dit artikel zijn afkomstig van een uitstekend interview in *The Comics Journal* nummer 256 door Aaln Gleason en van een interview dat Didier Pasamonik had voor www.actuabd.com

Alle illustraties zijn afkomstig uit het eerste boek

Het laatste oordeel

De winnaar 1: Daar gaat ie (+ dossier)
Bert van der Meij & Siebe Wobbes
De winnnaar 2: Het is tijd
Bert van der Meij
Uitg Sherpa; 36 pl.; kleur; harde kaft; € 12,50 per deel

Begin jaren negentig was uitgeverij Sherpa een nieuwe speler in stripland. Om boven het maaiveld uit te komen, besloot men tot het uitbrengen van bijzondere boeken. Dat leidde ondermeer tot de K2-reeks: boeken op groot formaat, in een betaalbare uitvoering. In deze reeks verscheen onder andere *De winnaar* door Bert van der Meij. Dat album is nu heruitgegeven als het eerste deel van een gelijknamig tweeluik.

Op het K2 formaat kwamen de onbeteugeld enthousiaste inkt tekeningen beter uit dan ooit, om nog maar niet te spreken van de kadervullende grafische teksten waarmee Van der Meij al het lawaai in de strip verbeeldt. De huidige uitgave moet dit voordeel missen, maar gelukkig maakt de inkleuring veel goed. Om potentiële kopers nog verder te paaien, gaan de albums gepaard met bouwplaten en bevat het eerste album een dossier over het ontstaan van *De winnaar*.

Beide albums spelen zich af in een dorpje midden in een woestijn, ogend als een "Mont-St-Michel-achtig eiland midden in een zee van zand en zout". Langs het dorp loopt een spoorbaan. Elk jaar houdt men een wedstrijd, waarbij deelnemers in een auto de heuvel afrollen en proberen zo kort mogelijk voor het passeren van de trein de spoorwegovergang over te steken. Dit vormt het gegeven voor het eerste album. Het tweede – en nog niet eerder uitgegeven album - begint identiek, maar al snel gaan de dorpelingen over op een ander soort wedstrijd. Welke dat is, blijft voor de lezer lange tijd onduidelijk.

De winnaar draait om spanning en humor. *Daar gaat ie* slaagt daarin iets beter dan *Het is tijd*. De humor verschilt. In het eerste album is die vooral zwart, in het tweede vooral absurd. De tekenstijl is *old skool* Van der Meij: vette penseelstreken, met veel schwung en inktspatten. Alle geluidseffecten en megafoonmonologen zijn in grote, elkaar verdringende letters uitgeschreven. Ze geven het overweldigende volume bijna tastbaar weer. De inkleuring is een schot in de roos. Van der Meij gebruikt warm geel als grondtoon, met daar overheen voor elke scène of ieder personage een eigen kleur. Rood voor de buitenscènes, roze voor deelnemer Gilbert, blauw voor het spoor en de machinisten, et cetera. Dit klinkt misschien wat eentonig, maar is het niet. De kleuren spatten van de pagina's af, met als bonus dat alle grafische teksten dankzij hun witte kleur extra naar voren komen.

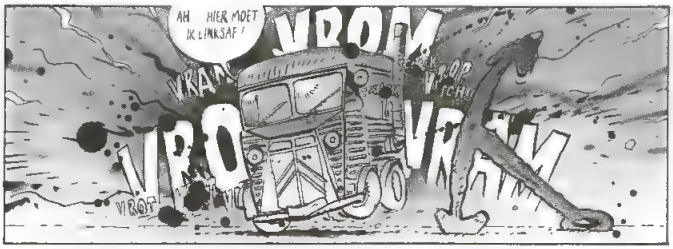

De winnaar is een prima introductie voor een ieder die het werk van Van der Meij nog niet kent. Dankzij de inkleuring, een nieuw deel, de bouwplaten en het dossier in deel 1, is het ook voor liefhebbers van zijn werk een aanrader. Zelfs voor hen die de K2-versie al in de kast hebben staan. ***Sigge Stegeman***

Minnie, dagboek van een tiener
Phoebe Gloeckner
Uitg. Xtra; 334 pl.; zwart-wit; slappe kaft; € 22,50

Phoebe Gloeckner (1960) debuteerde in de jaren zeventig in Amerikaanse undergroundbladen, zoals *Weirdo, Young lust* en *Twisted sisters*. Haar verhalen gaan vaak over wreedheden die mannen begaan tegen vrouwen en meisjes. Ze sloot daarbij aan bij een stroming die rond 1975 ontstond toen veel vrouwen seksueel getinte en politiek incorrecte strips begonnen te maken. Ook Julie Doucet maakte bijvoorbeeld deel uit van die stroming.

Gloeckner werkt inmiddels als illustrator voor medische tijdschriften, een vak waarbij ze haar fascinatie voor anatomie uit kan leven, en wisselt dit af met vrij werk. In 1998 verscheen haar boek *A child's life and other stories*, een verzameling strips, tekeningen en schetsen over de seksualiteit van Minnie, een opgroeiend meisje, waarvoor Gloeckner zelf model stond.

Dat zelfde meisje staat centraal in *The diary of a teenage girl* (2002), dat vertaald werd als *Minnie, dagboek van een tienermeisje*. Het is een roman in dagboekvorm, die wordt afgewisseld met pagina's strip en illustraties. Wat dat betreft, sluit het boek mooi aan bij de huidige trend in de literatuur om verhalen te vertellen met meer dan alleen stukken proza. Met dat verschil dat *Minnie* geen literatuur is.

Het verhaal speelt zich af in San Francisco aan het begin van de jaren zeventig. Centraal staat de seksuele relatie tussen de vijftienjarige Minnie en de twintig jaar oudere Monroe, de vriend van haar moeder. Minnie beschrijft in haar dagboek hoe deze stickeme relatie ontstaat en hoe ze steeds weer verlangt naar nieuwe seks. Behalve met Monroe gaat ze ook seksuele relaties aan met een paar jongens van haar school.

Minnie, dagboek van een tiener is een introvert relaas vol geneuzel over seks. Gelukkig wordt dit af en toe onderbroken door de brieven van haar stiefvader en door stukken waarin ze haar ambitie beschrijft om tekenaar te worden. Afgezien van deze schaarse luchtige stukken tekst, de strips en de illustraties zijn er nauwelijks rustpunten in het boek te vinden. Nergens krijgt Minnie weerwoord of neemt de schrijver van het boek even wat afstand met humor of relativering. Je moet over erg veel doorzettingsvermogen beschikken om het boek van begin tot eind uit te lezen. Eigenlijk is dat jammer, want het onderwerp van *Minnie, dagboek van een tiener* en de manier waarop het is opgezet, getuigen van veel moed. Helaas kan Gloeckner beter tekenen dan schrijven.

Hans Pols

Peter Pan 6: Het Lot

Loisel

Uitg. Arboris; 48 pl.; kleur, slappe kaft; € 8,95

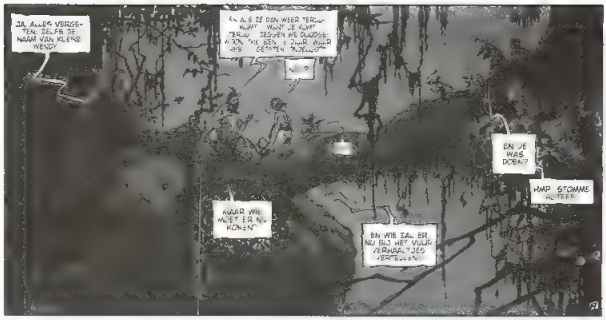
JA, ALLES VERGETEN, ZELFS DE NAAM VAN KLEINE WENDY
EN ALS ZE DAN WEER TERUGKOMT WANT ZE KOMT TERUG, ZEGGEN WE DUIDELIJK EN TIJDENS DE LES, DAT ALLES GESTEKEN ZWINDEL
EN JIJ WAS DOBBY?
HMP. STOMME KIPPEN
MAAR WIE MOET ER NOG KOMEN?
EN WIE ZAL ER NU BIJ HET VUUR VERHALEN VERTELLEN

De Fransman Régis Loisel heeft met *Peter Pan* een van de fraaiste stripseries van de afgelopen jaren gemaakt. Het heeft vijftien jaar geduurd, maar eindelijk is zijn postmoderne interpretatie van Sir James Matthew Barries toneelstuk tot een einde gebracht. Velen hebben zich er al aan gewaagd (Walt Disney, Steven Spielberg) maar nog niemand kwam op het idee om *Peter Pan* te combineren met Jack the Ripper en figuren uit de Griekse mythologie als de bosgod Pan en centauren. Loisel doet dat allemaal wel. en het gaat hem goed af.

Op het fantasie-eiland waar Peter met behulp van Tinkelbels elfenpoeder naar toe is gevlogen, is alles mogelijk. In de voortgaande delen leverden de bewoners van het eiland voortdurend strijd met de snode Kapitein Haak (die overigens ook menselijke trekjes heeft). Die strijd lijkt soms een spel, maar is het niet. Er vallen namelijk dodelijke slachtoffers, iets wat je niet zo snel verwacht in *Peter Pan*. Het lijkt dan ook in eerste instantie een kinderstrip, maar is dat zeker niet. Het verhaal bevat meerdere leesniveaus, behoorlijk bloederige sequenties en - geen verrassing voor liefhebbers van het erotische werk van Loisel - er zijn altijd er wel een paar wulpse, half ontklede elfen of zeemeerminnen in de buurt.

In het laatste deel van *Peter Pan* loopt de jaloezie van Tinkelbel uit de hand en keert Peter terug naar het Dickensiaanse Londen dat hij in het eerste deel ontvluchtte. Daar waart Jack de Ripper rond en het komt bijna tot een treffen tussen de twee. Het zou jammer zijn te veel te verklappen van de ontknoping, maar *Het lot* zit, net als de andere delen van de serie, overvol met verhaallijnen van de verschillende personages. Loisel kiest er voor niet alle zijverhalen van de talloze personages tot een einde te brengen, waardoor *Het lot* een beetje abrupt eindigt. Maar eigenlijk maakt dat niet zoveel uit: de fantasiewereld van het eiland zal blijven bestaan en de avonturen zouden gewoon kunnen doorgaan, ook al brengt de tekenaar ze niet meer in beeld. Of misschien ook wel, een nieuwe cyclus zou me niets verrassen

Wie de eerste delen en het slot naast elkaar legt, ziet trouwens het grote tijdsverloop tussen het verschijnen van de delen. Loisel is een stuk minder robuust gaan inkten en de inkleuring is genuanceerder. Die twee ontwikkelingen zorgen ervoor dat het drukker is op de pagina's. De halfrotaalshots waarvan de tekenaar veel gebruik maakt, komen beter tot hun recht omdat hij meer details toont. Ook de nachtelijke scènes en de beelden die zich in een donkere grot afspelen, zijn duidelijker geworden. Lezers van de eerste vijf delen kunnen het zesde zeker niet laten liggen. Daar is ook geen enkele aanleiding toe, want *Peter Pan* is nu al een klassieker te noemen. ***Gerard Zeegers***

Spartaco

Lorenzo Mattotti

Uitg. Oog & Blik; 62 pl.; kleur, slappe kaft; € 14,95

De laatste tijd verschijnen er erg veel oude stripklassiekers in Nederlandse vertaling. *Barefoot Gen* van Nakazawa, *Palestine* van Joe Sacco en binnenkort *Fagin the jew* van Eisner. Tussen al die albums valt de Nederlandse vertaling van Mattotti's legendarische *Signor Spartaco* al bijna niet meer op. En dat zou het boek onrecht aandoen, want *Spartaco* - zoals het in het Nederlands heet - is het lezen meer dan waard.

Spartaco was Mattotti's eerste belangrijke strip. Begin jaren tachtig, nog voordat hij bekend werd met het baanbrekende *Vuren*, publiceerde hij de verhalen over meneer Spartaco in het Italiaanse tijdschrift *Alter Alter*. Mattotti staat dan nog duidelijk aan het begin van zijn carrière als stripmaker. Zo is hij nog zoekende naar zijn eigen tekenstijl (in tegenstelling tot zijn latere kleurenwerk bestaat Spartaco nog deels uit ingekleurde lijntekeningen). Maar bovenal experimenteert hij nog met het verbeelden van een innerlijke crisis van een personage. Een thema dat in zijn latere oeuvre zal overheersen.

In *Spartaco* stapt de gelijknamige hoofdpersoon op de trein en valt in slaap. In alle zes verhalen, die echter ongemerkt in elkaar overlopen, zakt hij dieper weg in zijn jeugdherinneringen, zijn trauma's en zijn angsten. Spartaco is een muurbloempje, een volkomen in zichzelf gekeerde figuur. Gedurende de treinreis krijgt de lezer een weinig vrolijkmakende tocht door zijn persoonlijkheid voorgeschoteld. Een tocht die voert langs demonen en maskerades, waarbij het contrast steeds duidelijker wordt tussen het zelfbeeld van de hoofdpersoon (dat van een degelijke, hardwerkende man) en de puinhoop die hij werkelijk is.

In het voorwoord van *Spartaco* schrijft Marc Voline dat velen in dit boek slechts 'waanzin en verwarrende hersenschimmen' zullen zien. Toch is *Spartaco* geen ontoegankelijk boek. Hoewel de jonge Mattotti destijds nog niet de meesterlijke verteller was van pareltjes als *De man aan het raam*, dompelt hij de lezer niet slechts onder in een chaotische verzameling mooie plaatjes. Door het kleurgebruik is in één oogopslag duidelijk wanneer Spartaco in de realiteit rondloopt (grijsblauwe tinten) en wanneer hij weer wegzakt in innerlijk gepeins (felle kleuren). Daarnaast bedient Mattotti zich, in tegenstelling tot zijn latere werk, nog van herkenbare stripidiomen als bewegingsstreepjes en onomatopeeën.

Spartaco is een belangrijk boek in de carrière van de Italiaanse kunstenaar. Daarmee is de Nederlandse vertaling zowel een wel kome aanvulling voor oudere Mattotti-liefhebbers als een goede introduktie op zijn werk voor wie 's mans strips nog moet ontdekken. ***Hans van Soest***

Algernon Woodcock 1: Het behekste oog (eerste deel)

Guillaume Sorel & Mathieu Galli

Uitg. Arboris; 60 pl.; kleur; slappe kaft; 7,95

De figuur van Algernon Woodcock werd vorig jaar geïntroduceerd in het stripalbum *De lange nacht*, het eerste deel van de serie *Vertellingen uit de Hooglanden*. In die zwart-wit strip fungeert de figuur Woodcock als verteller van allerlei Schotse sagen die hij in zijn leven heeft opgerekend. *Vertellingen uit de Hooglanden* was een spin-off van de in Frankrijk redelijk populaire reeks waarin de avonturen van Woodcock zelf centraal staan. Die oorspronkelijke serie wordt nu ook vertaald.

In het eerste deel van *Algernon Woodcock* is niet de cynische dwerg Woodcock de verteller, maar zijn vriend William McKennan. Net afgestudeerd als dokter nemen ze samen voor korte tijd de praktijk waar van McKennans oom in de Schotse Hooglanden. Wanneer zij er samen 's nachts op uit trekken om een man te helpen die kokend water over zich heen heeft gekregen, komt hun koets bijna vast te zitten in de sneeuw. Ze besluiten te schuilen in een kapel. Daar waken monniken over de schepen op zee. De kaarsen in de kapel moeten blijven branden, anders zou er volgens de overlevering een schip vergaan. In het verleden is dat een keer gebeurd, vertelt de koetsier de twee jonge artsen. Een schip uit het stadje Oban verging, slechts de scheepsjongen John Penduick wist het te overleven. Inmiddels is Penduick opgegroeid tot een welvarende reder. Wanneer hij de hulp inroept van een dokter omdat zijn vrouw moet bevallen, raakt het leven van Woodcock op geheimzinnige manier verbonden met het lot van de Penduicks.

Het behekste oog is een sfeervol verhaal. Tekenaar Sorel (bekend van de vijfdelige serie *Dodeneiland)* zet het Schotland van de 19de eeuw met veel gevoel voor visuele dramatiek op papier: mistflarden, hoge hoeden en grauwe gezichten. Het geheel is met een spookachtig sausje overgoten, doordat de inkleuring van het verhaal bewust donker is gehouden.

Het behekste oog is ook een spannend verhaal. Scenarist Galli (bekend van de reeks *Hartenvreter)* weet de vaart er tot aan de laatste bladzijde in te houden, door de informatie op de juiste wijze te doseren. Al met al een heel aardig onderuit-op-de-bank-boekje.

Hans van Soest

Houten hoofd 1: De puzzelfee

Philippe Foerster

Uitg. Le Lombard; 46 pl.; kleur , slappe kaft ; € 5,25

De strips van Philippe Foerster zijn uit duizenden te herkennen. Meer dan twintig jaar geleden goochelde h., hoge ogen met het prachtige boekje *Pinocchio*, een hoogtepunt uit de legendarische Buldog-reeks van uitgeverij Rijperman. In dat boekje vertelde hij met veel gevoel voor melodrama en horror zijn versie van het leven van de houten marionet, die onbegrepen en op zoek naar menselijke gevoelens verandert in een tragische moordenaar.

Net als zijn vriend Andreas heeft Foerster zich bekwaamd in visuele overdrijving. Geïnspireerd door Bernt Wrightson en de Duitse expressionistische cinematografen uit de jaren twintig en dertig van de vorige eeuw, tekent Foerster zijn karikaturale figuurtjes het liefst vanuit de meest verwrongen perspectieven. Door te spelen met allerlei clichés uit het horrorgenre en de manier waarop die op de meest sfeervolle manier kunnen worden gebruikt, ontwikkelde hij een heel eigen vorm van humor. Een vrij onbegrepen gevoel voor humor, want zijn strips waren nooit gewoonlijke commerciele successen. Ook toen hij zich toelegde op kinderstrips, kon hij zijn typische Foerster-maniertjes niet loslaten. Voor de liefhebbers waren de albums van bijvoorbeeld *Kapitein Starbuck* te koesteren pareltjes, maar het grote publiek begreep niet wat het met al die vertrokken gezichten, koddige monsters en scheef getekende moordscenes aan moest.

Nu probeert Foerster het nog eens met een nieuwe serie: *Houten hoofd*. Daarin grijpt hij terug op het thema van *Pinocchio*. Weer geeft hij een eigenzinnige versie van het beroemde boek over de houten pop die levend wordt. In *Houten hoofd* is Pinokkio een volwassen man, op de vlucht voor zijn sadistische vader Gepetto en de moordzuchtige blauwe fee. Om onopgemerkt te blijven, doet hij net alsof hij verminkt is en daarom een houten masker draagt. Maar wanneer hij liegt, begint nog steeds zijn neus te groeien. Zo wordt hij herkend door de Club van blinde miljardairs. Die club wil afrekenen met allerlei kwade fabelwezens. Pinokkio wordt in dienst genomen. Samen met de lijmsnuivende zoon van Peter Pan, moet hij naar het vorstendom Wallenstein om af te rekenen met een bos dat tot leven is gekomen.

Het eerste deel van *Houten hoofd* heeft als verhaal weinig om het lijf. Een duidelijke rode draad zit er niet in. Het album is eerder een verzameling van aan elkaar geplakte synopsissen. Maar het gaat Foerster dan ook helemaal niet om de geloofwaardigheid van zijn personages of de logica van de gebeurtenissen. In zijn universum is alles *over the top*. En in *Houten hoofd* doet hij er nog eens een schepje bovenop. Met zichtbaar genoegen citeert hij uit klassieke films als *The exorcist* en *Frankenstein*. Het resultaat is leuker dan het wat flauwe *Silex fues*, dat Foerster tot voor kort maakte en waarin hij *The Flinstones* mengde met de hard boiled-detectives van Raymond Chandler. Maar of dit album hem wel de erkenning zal brengen, valt te betwijfelen. Want concessies aan wat hij zelf leuke strips vindt om te tekenen, doet Foerster niet.

Hans van Soest

Quintett 1: Het verhaal van Dora Mars
Bonin/Giroud
Quintett 2: Het verhaal van Alban Meric
Gillon/Giroud
Uitg. Dupuis; 64pl.; kleur; Slappe kaft; € 6,95 per deel

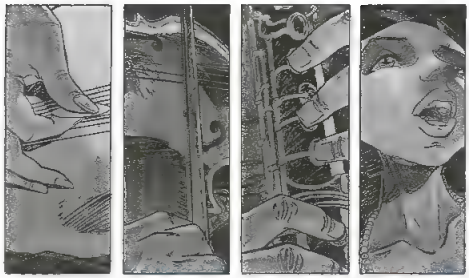

Frank Giroud had al heel wat stripverhalen geschreven (onder anderen voor Lax), voordat hij definitief doorbrak met *De tien geboden*, een tiendelige reeks over de geschiedenis van een oud religieus manuscript. De tien delen hangen onderling met elkaar samen, maar kunnen zowel vanaf deel 1 als vanaf deel 10 of in willekeurige volgorde worden gelezen. Om in korte tijd de hele serie af te kunnen ronden werd ieder deel door een andere stripmaker in beeld gebracht. Het idee was origineel, maar de uitwerking kende een paar zwakke kanten: niet ieder deel was even boeiend als op zich zelf staand verhaal en het tekenwerk wisselde nogal van kwaliteit.

Voor Dupuis zette Giroud twee nieuwe reeksen op en het siert hem dat hij niet koos voor een herhalingsoefening, maar op zoek ging naar andere manieren om verhalen met elkaar te verbinden. De eerste reeks is *Geheimen*, de tweede *Quintett*. *Quintetts* zal bestaan uit vijf albums, waarvan de eerste twee zojuist zijn verschenen. Voor 2005 staat nog een derde deel gepland. De overige twee verschijnen in 2006. De centrale gedachte achter *Quintett* is dat er geen objectieve waarheid bestaat. Dat wordt uitgewerkt in vijf verhalen van vijf mensen die in 1916 elk de zelfde gebeurtenissen hebben meegemaakt.

Quintett speelt zich af ten tijde van de Eerste Wereldoorlog in Macedonië. Om de daar gelegerde Franse soldaten wat te verstrooien wordt een muziekgroepje opgericht dat bestaat uit Dora Mars, Alban Meric, Elias Cohen, Nafsika Petris en Tomaz Lavric, het kwintet waarnaar de reeksttitel verwijst. Alle vijf zijn zij betrokken bij de zelfde gebeurtenis: een aantal bewoners van de nederzetting wordt gevangen genomen door de Duitsers en komt vervolgens weer vrij. Hoe dat laatste in zijn werk gaat, wordt door Dora en Alban heel verschillend beschreven. Alhoewel zij beiden aanwezig zijn bij de gebeurtenis, zijn er andere zaken die hen meer bezighouden en die hun kijk erop beïnvloeden.

In deel 1 van *Quintett* vertelt Dora Mars haar verhaal. Ze is een redelijk succesvolle zangeres in de Parijse clubs. Wanneer ze wordt uitgenodigd om voor de troepen op te treden in het Macedonische Stavos, stemt ze toe als ze er achter komt dat ook haar oude liefde Armel Flamant daar is gestationeerd. Helaas voor haar heeft Flamant inmiddels een andere vriendin, de knappe pilote Clémence Dorval. Dora geeft het niet zomaar op en laat zien dat ze ook in oorlogssituaties haar mannetje kan staan. Ze leert zelf ook vliegen.

Als je van het tekenwerk en de inkleuring van Cyril Bonin houdt, zijn de pagina's van *Het verhaal van Dora Mars* een genoegen om naar te kijken. Het verhaal van een vrouw die gedreven door passie tot het uiterste gaat, is misschien al iets te vaak verteld. Zo bezien is *Het verhaal van Alban Meric* verrassender

Gebeurtenissen uit het verhaal van Dora Mars keren terug in het verhaal van Alban Meric, maar vanuit een heel ander standpunt, want Meric heeft zo zijn eigen problemen. Meric is een afgestudeerde geschiedkundige, die als luitenant is gestationeerd in Macedonië. Als persoonlijke assistent krijgt hij de jonge Griekse herderszoon Manolis toegewezen. Tussen hen ontwikkelt zich al snel een relatie die veel verder gaat dan die tussen een militair en zijn ordonnans. In die tijd en zeker in het leger lag zoiets veel moeilijker dan tegenwoordig en kon ontdekking ervan het einde van je carrière betekenen. Hun seksuele verhouding wordt inderdaad ontdekt en Meric wordt het slachtoffer van chantage door de legerfotograaf.

Het bijzondere van het verhaal is dat het uiterst zelden voorkomt dat de hoofdpersoon in een mainstream stripverhaal homoseksueel is. Giroud is er uitstekend in geslaagd om de problemen waarmee iemand met Merics gevoelens mee worstelde in de eerste helft van de vorige eeuw, te verwerken tot een overtuigend verhaal dat gevoelig in beeld is gebracht door de inmiddels hoogbejaarde Pau. Gillon. Als zelfstandig album is *Het verhaal van Alban Meric* geslaagd, maar ook hij besteedt aandacht aan de gevangenschap en zijn eigen rol hierbij.

Ongetwijfeld zullen de andere betrokkenen zo hun eigen visie hebben. De eerste twee verhalen zijn nu verteld, twee van de belangrijkste personages zijn door zichzelf en door elkaar gekarakteriseerd, maar we hebben ook door beider ogen kennis kunnen maken met andere personages en hun rol in het verhaal van hen samen. Twee verhalen hebben we nog te goed voordat we weten of Giroud in deel 5 zijn belofte gestand doet en al het voorgaande weer op losse schroeven zet. Iets om naar uit te kijken. ***Hans Pols***

ADVERTENTIE

Spiral-bound (top secret summer)

Aaron Renier

Uitg. Top Shelf Productions; 178 pl.; zwart-wit; slappe kaft; $ 14,95 (import)

Uitgeverij Top Shelf is een relatief jonge (1997) small press-uitgeverij met het hart op de goede plaats, die vooral integere boekjes publiceert. In haar fonds bevinden zich auteurs als James Kochalka, Peter Kuper, Marcel Ruijters en Craig Thompson. Eén blik op *Spiral-bound* maakt duidelijk dat debutant Aaron Renier tussen dit gezelschap prima op zijn plek is. Renier vertelt een avontuurlijk verhaal met een vleugje *coming of age* en dieren in de hoofdrollen.

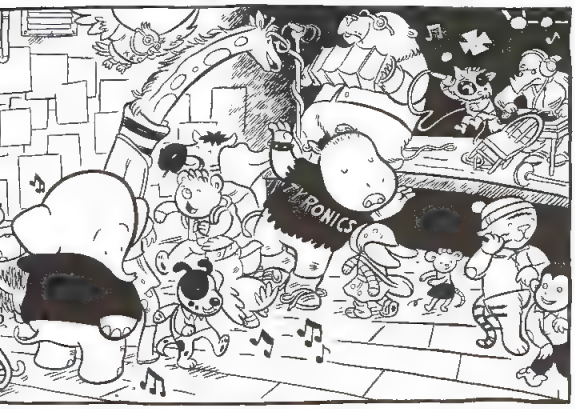

Zijn tekenstijl houdt het midden tussen die van Craig Thompson en Lewis Trondheim. Het boek zelf doet een geslaagde poging om te ogen als een gebruikt schetsboek, inclusief versleten omslag, schrijflijnen en afgeronde hoekjes.

Het boek vertelt het verhaal van een aantal dieners tijdens een zomervakantie. Ana en Emily werken voor dagblad The Scoop. Turnip en Stucky doen mee aan een beeldhouwkamp. De verares van het kamp wil de week afsluiten met een exposítie in het park. Er gaan echter geruchten dat daar een monster rondwaart. Ana en Emily besluiten op onderzoek uit te gaan.

Spiral-bound is bedoeld als kinderboek en de kinderfantasie is dan ook duidelijk aanwezig. Alle personages zijn dieren. De kinderen zijn ware helden: ze maken spraakmakende artikelen, baanbrekende kunstwerken en ontrafelen mysteries. Dagblad The Scoop is niet zomaar een krant, maar een ondergrondse met een tunnelstelsel onder de stad door. De stad zelf heeft de intimiteit van een dorp, maar de faciliteiten van een metropool. Reniers wereld, kortom, is groter dan het leven zelf. Het enige waarin hij zich verslikt is zijn potpourri van dieren. Konijnen, olifanten, vogels, slangen, kevers en zelfs walvissen: alles loopt en leeft door elkaar. Een dappere poging, maar niet altijd even geslaagd. De verschillen in omvang en ledematen voelen soms te geforceerd aan. Desondanks is *Spiral-bound* voor iedere volwassene die het kind in zichzelf nog niet verloren heeft een aangenaam avontuur.

Sigge Stegeman

Witte tijgerin 1: In geheime dienst van de Grote Roerganger

Yann & Conrad

Uitg. Dargaud; 46 pl.; kleur; slappe kaft; € 7,50

In de jaren tachtig brachten stripmakers als Chaland en Clerc in hun werk een ode aan de atoomstijl; een stijl die het onbegrensd vertrouwen in de toekomst en de wetenschap gecombineerd met het schematisch wereldbeeld van de Koude Oorlog, vertaalde in strakke, heldere tekeningen en een eenduidig kleurgebruik. De strips uit de naoorlogse bloeiperiode werden in die zelfde tijd echter ook op een meer inhoudelijke wijze benaderd. In 1983 liet het stripduo Yann en Conrad met hun creatie Bob Marone zien dat de archetypen uit de jaren vijftig onvermoede mogelijkheden boden. De conventionele en strak afgepaalde scenariolijnen werden met ironie gekruid en nieuw leven ingeblazen. In hun meest bekende reeks *De Onnoembaren* gaat het tweetal nog een stap verder. Het veel heftiger geweld, de rauwe humor en de onverbloemde seks, zijn de meest opvallende kenmerken van de serie.

Precies zo is het tweetal gestart met een spin-off: *Witte tijgerin*. In het eerste deel *In geheime dienst van de Grote Roerganger* worden de avonturen beschreven van de jonge Alix Yin Fu uit *De Onnoembaren*. Als spionne van de Chinese geheime dienst moet zij in Hong Kong een missie vervullen. Daar raakt zij verward in een ingewikkeld web van belangen. De onderwereld van Hong Kong, de Britse overheid, een mysterieuze sekte en de Chinese geheime dienst willen allen het geheim van 'het dikke meisje' ontsluieren.

Het plot zou een ongepubliceerd *Guus Slim*-verhaal kunnen zijn. Maar dan een verhaal in de nietsontziende handen van Yann en Conrad. Het venijn zit vooral in het gebruik van jaren vijftig iconen en de vileine dialogen. Als een verloederde Bertie Wooster met moedercomplex doet Sir Francis Flake onderzoek namens Hare Majesteit. De snob is een morec, afgebladderde versie van Jacobs' Blake. Natuurlijk ontbreekt Mortimer ook niet, al is hij hier Marmaduke, officier bij de Britse admiraliteit. Slagroom op de taart zijn de vlijmscherpe teksten die de personages mogen ventileren. *Witte tijgerin* is liefdevolle satire van een sarcastisch stripduo.

Jef Nieuwenhuis

Hij die tweemaal geboren werd

Derib

Derib tekende al bijna tien jaar zijn succesvolle kinderstrip *Yakari* en de sfeervolle western *Buddy Longway*, toen hij eind jaren zeventig besloot het thema dat hem al zijn hele carrière bezighield tot het onderwerp te maken van een heuse striproman, zoals dat toen nog werd genoemd. In meerdere albums van zijn twee succesvolle reeksen beschrijft Derib (pseudoniem voor Claude de Ribaupierre) hoe het indianenkind Yakari of de blanke trapper Buddy Longway wordt ingewijd in de lessen van de natuur. Een natuur die voor de indiaan één is met zijn geest en waarin die geest na het aardse leven voortleeft. Dat thema staat ook centraal in het indianenepos *Hij die tweemaal geboren werd*, dat in drie delen is gepubliceerd.

Het eerste boek *(Regenstorm)* verhaalt over de kleine jongen Regenstorm. Nadat zijn familie is uitgemoord door een vijandige stam, neemt een medicijnman van een bevriende stam, Rennende Beer, hem onder zijn hoede. De jongen blijkt over bijzondere gaven te beschikken en Rennende Beer neemt zich voor om Regenstorm op te leiden tot zijn opvolger. In het tweede boek *(De zonnedans)* wordt Regenstorm volwassen en vervolgt hij zijn opleiding. Nadat hij wordt getroffen door de bliksem, zweeft zijn lichaam dagenlang tussen leven en dood. Zijn geest heeft in de tussentijd contact met de hogere machten der natuur. Eenmaal terug in zijn lichaam, geeft Rennende Beer hem zijn nieuwe naam: Hij-die-tweemaal-geboren-werd. In het derde boek *(De levensboom)* ten slotte, neemt Hij-die-tweemaal-geboren-werd het roer over van Rennende Beer en voorziet hij het einde van zijn volk door de komst van de blanken.

Wat de boeken zo bijzonder maakt, is dat Derib 130 pagina's lang zonder een spannend intrige toch de aandacht van de lezer weet vast te houden. In *Hij die tweemaal geboren werd* staan emoties, menselijke contacten en uiteraard de schoonheid van de natuur centraal. Nu doen veel van zulke sfeerstrips uit die periode inmiddels wat gedateerd aan. Ze draaien veelal om *love and peace* en inderdaad had Derib destijds net de filosofie van een Indische goeroe (Sri Aurobindo) leren kennen, die grote invloed op zijn denken had. Maar *Hij die tweemaal geboren werd* lijdt niet onder zweverige new age-invloeden. Het werk is juist een integere poging om het alledaagse leven van een natuurvolk te schetsen. Daarbij laat Derib zich weinig gelegen liggen aan het cliché van de nobele wilde, maar schetst hij ook de harde en soms zelfs wrede kanten van dat bestaan.

Derib doet dat bovendien in een tekenstijl die hij sindsdien nauwelijks nog heeft geëvenaard, met veel aandacht voor details en achtergronden. Met *Hij die tweemaal geboren werd* liet hij – voor wie nog twijfelde na *Buddy Longway* – definitief zijn verleden als assistent van Peyo achter zich en begon zijn stijl meer en meer op die van Giraud te lijken zonder dat hij hem kloonde. Tot slot vernieuwde Derib in dit werk ook zijn manier van strips vertellen. Al in *Buddy Longway* probeerde hij zonder het gebruik van tekst zo veel mogelijk te vertellen in een enkele tekening. In *Hij die tweemaal geboren werd* vervolmaakte hij die methode. In sommige paginagrote tekeningen lopen meerdere gebeurtenissen of tijden door elkaar heen en toch is de vertelling een schoolvoorbeeld van helderheid. Dat maakt Deribs drieluik tot een visueel verbluffende en emotioneel aangrijpende mijlpaal in de stripgeschiedenis.

Hans van Soest

De drie delen van *Hij die tweemaal geboren werd* zijn uitgegeven door Le Lombard. Eerst in de collectie Verhalen en Legenden, later op groter formaat en in de zelfde vorm als de vier delen van de latere serie *Red Road*. Daarin vertelt Derib hoe het indiaanse volk tegenwoordig leeft in de Verenigde Staten.

Prikbord

De vermeende homoseksuele relatie tussen **Batman en Robin** is in stripkringen oude koek, maar DC Comics heeft er blijkbaar nog altijd geen vrede mee. Onlangs exposeerde een New-Yorkse galerie aquarellen van **Mark Chamberlain** met daarop de heren B. en R. te G.C. in diverse **homo-erotische poses**. Daarbij werd al het hang- en sluitwerk getoond, maar was nergens sprake van seksuele handelingen. DC sprong desondanks in de gordijnen en eist nu niet alleen dat alle prenten worden verwijdert uit de galerie en van de website, maar ook dat alle onverkochte werken worden ingeleverd. Gebeurt dit niet, dan volgt een rechtszaak. Vooralsnog is nergens gehoor aan gegeven, dus DC is aan zet. ***SS***

Manga mania! Zo kondigt de bekende Duitse kunstboekenuitgeverij Taschen haar nieuwe overzichtsboek over de Japanse strip **Manga design** hoopvol aan. Echt bovenop het nieuws zit Taschen er niet mee - er zijn al jarenlang prima achtergrondboeken over manga - toch kunnen de liefhebbers ongeremd hun hart ophalen aan dit ruim vijfhonderd pagina's dikke, fraai vormgegeven boek van **Masanao Amano**. Om de twijfelaars over de streep te trekken, gaat het boek vergezeld van een dvd met interviews en een speelse blik in de grootste mangaboekhandel ter wereld (meer dan 150.000 titels). ISBN 3-8228 2591-3, € 29,99, www.taschen.com. ***TD***

Liefhebbers van **krantenstrips** hebben gemerkt dat verschillende Nederlandse dagbladen hun stripaanbod hebben veranderd. De meest opvallende op een rijtje: het *Dagblad van het Noorden* publiceert sinds september iedere vrijdag een strip van Barbara Stok: *Barabara weet het beter*. Verder zorgde de fusie tussen *Algemeen Dagblad, Haagsche Courant, Utrechts Nieuwsblad* en *Rotterdams Dagblad* voor de nodige verschuivingen. In de nieuwe *AD/*-krant werd het vervolgverhaal *Geheim van de tijd* (van Frits Jonker en Eric Heuvel) abrupt afgebroken en vervangen door een nieuw *Bob Evers*-avontuur (Frank Jonker en Hans van Oudenaarden). Gerrit de jagers *Liefde en Geluk* is verdwenen. Nieuw is een dagelijkse strook *Eefje Wentelteefje* van Jeroen de Leijer. Doordat de nieuwe krant *Dirkjan* van Mark Retera ging publiceren, verdween die uit een aantal andere regionale dagbladen. *De Gelderlander, Brabants Dagblad en Twentsche Courant/Tubantia* vulden het gat op met de strip *Jep* van Paul Kusters. Verder verkaste *De rechter* van Jesse van Muylwijck naar *Het Parool* en verschijnt daar nu in kleur. ***HvS***

Sommige mensen kunnen niet leven zonder religie, **Raymond Macherot** niet zonder piraten. Dat is de prikkelende invalshoek van het interviewboek *Le chant du pirate (Het lied van de piraat)*. In dit boek een uitgebreid, rijk geïllustreerd vraaggesprek met de maker van de klassieke jeugdstrip *Chlorophyl*. Macherot moest wel stripmaker worden, zo blijkt, nadat hij Robert Louis Stevensons *Schateiland* ademloos had uitgelezen. Auteurs **Stephan Caluwaerts en Philippe Wurm** weten de inmiddels de tachtig gepasseerde Macherot daarnaast te ontfutselen dat hij samen met **André Taymans** zijn strip *Sibylline* (hier beter bekend als *Snoezje*) begin 2006 nieuw leven gaat inblazen bij de gelegenheidsuitgeverij Flouzemaker. Meer info: aproposeditions.be. ***TD***

De stripjournalistiek stijgt in Nederland langzaam in aanzien, zo blijkt maar weer uit een toekomstige publicatie van uitgeverij Bert Bakker. **Een indruk van Echtheid** is een bundel van essays van de hand van **Joost Pollmann**. De stukken zijn eerder gepubliceerd in o.a. De Gids, Tirade, De Volkskrant, International Journal of Comic Art en zelfs het Straatjournaal. Het is daar om niet verwonderlijk dat de thema's nogal uiteenlopen. De bundel zal medio oktober voor € 16,95 in de winkel liggen en getooid zijn met een omslagtekening van Chris Ware. ***SS***

Het regende de afgelopen zomer weer stripprijzen in de Verenigde Staten. Bij de uitreiking van de jaarlijkse **Harvey-awards** ging de prijs voor het beste debuut naar Michael Chabon met zijn nieuwe comic-serie *The amazing adventures of the Escapist* (Dark Horse Comics). Tot beste debutant werd Andy Runtion verkozen met zijn strip *Owly* (Top Shelf). Verder waren er prijzen voor Daniel Clowes (beste scenarist en voor zijn *Eightball nummer 23)* en voor de buitenlandse strips *Buddha* (Tezuka) en *Blacksad deel 2* (Canales & Guarnido).
Bij de uitreiking van de **Eisner-awards** gingen veel prijzen naar de zelfde laureaten. Wederom prijzen voor *Eightball nummer*

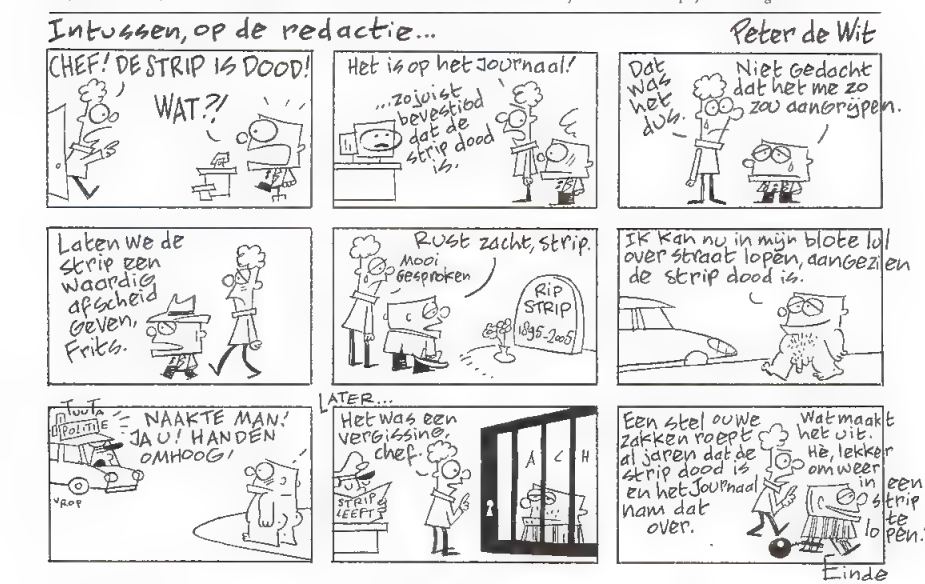
Intussen, op de redactie...
Peter de Wit
CHEF! DE STRIP IS DOOD!
WAT?!
Het is op het Journaal!
...zojuist bevestigd dat de strip dood is.
Dat was het dus.
Niet gedacht dat het me zo zou aangrijpen.
Laten we de strip een waardig afscheid geven, Frits.
Rust zacht, strip.
Mooi gesproken
RIP STRIP
1895-2005
Ik kan nu in mijn blote lul over straat lopen, aangezien de strip dood is.
TUUT
POLITIE
NAAKTE MAN! JAU! HANDEN OMHOOG!
VROP
LATER...
Het was een vergissing, chef.
STRIP LEEFT
A C H
Een stel ouwe zakken roept al jaren dat de strip dood is en het Journaal nam dat over.
Wat maakt het uit. Hè, lekker om weer in een strip te lopen!
Einde

23, Buddha en *The amazing adventures of the Escapist*. Een greep uit de overige winnaars: Kyle Baker en Scott Morse wonnen de prijs voor beste kinderstrip met *Plastic man* (DC). Beste nieuwe comic-serie: Brian K. Vaughan, Tony Harris en Tom Fesiter met *Ex machina* (WildStorm/DC). Grootste hedendaags talent: Sean McKeever (o.a. *A Waiting Place)* Beste nieuwe graphic novel: *The originals* van Dave Gibbons (Vertigo/DC). En beste humorstrip: *The goon* van Eric Powell (Dark Horse Comics). Beste digitale strip: *Mom's cancer* van Brian Fies (verschijnt volgend jaar in album). ***HvS***

Het nieuwe boek van **Etienne Davodeau** is in Frankrijk net uit. Een documentaire in zwart-wit over de Franse vakbondsgeschiedenis Dat zal voorlopig 'dus' wel niet in het Nederlands verschijnen. Op zijn website kondigt de maker van *De val* alvast twee nieuwe projecten aan. Allereerst een kort verhaal over Japan. Op initiatief van de daar woonachtige Franse stripmaker Frédéric Boilet maken acht Franse en acht Japanse auteurs gezamenlijk een stripbundel over het land van de goedkope microelectronica en de rijzende zon. Davodeau tekent een reportage over het eiland Hokkaido, in het uiterste noorden van Japan, daarnaast doen onder anderen Joann Sfar, Guibert en De Crécy mee. Dit najaar te verschijnen bij uitgeverij Casterman

Un homme est mort (Een dode man) is de werktitel van Davodeaus tweede project. Dit is een lange documentaire over sociale onrust in de Franse stad Brest vlak na de Tweede Wereldoorlog. Cineast René Vautier is ter plaatse en legt de onlusten op film vast. Davodeau maakt de strip samen met de uit Brest afkomstige stripmaker **Kris**. Het boek staat gepland voor eind 2006 bij de herrezen Franse uitgeverij Futuropolis. Meer info: www.etiennedavodeau.com. ***TD***

In oktober komt **ACC Studios** met een miniserie in acht delen om ons te wijzen op het rode gevaar binnen de Amerikaanse landsgrenzen. **Liberality** heet het juweeltje en het speelt zich af in 2021. De Verenigde Staten worden met harde hand geregeerd door de Verenigde Naties. Niet openlijk natuurlijk, Hillary Clinton en Michael Moore mogen als democratisch – en despotisch – president en vice-president de schijn hoog houden. Rupert Murdoch heeft zich inmiddels ontpopt tot onbaatzuchtig voorvechter van het vrije woord en Oliver North is één van de leiders van het ondergrondse conservatieve verzet. Hoofdpersoon Reagan McGee, zoon van een New Yorkse brandweerman en geboren op 11 september 2001, komt orde op zaken stellen. Edelkitsch, dus. Wie nog meer wil lachen om hoe de waard zijn gasten vertrouwt, leest de hele synopsis bij www.accstudios.com. ***SS***

In Memoriam
Maric (1927-2005)

De Fransman Maric (echte naam Raymond Chiavarino) begon kort na de Tweede Wereldoorlog met tekenen en het schrijven van stripscenario's. Hij was toen pas zestien jaar oud. Tot aan zijn dood op 78-jarige leeftijd bleef hij actief. Het merendeel van zijn werk bleef onvertaald in het Nederlands, zoals strips die hij schreef voor Jean-Claude Forest en Pellos. Hier is hij vooral bekend door zijn samenwerking met de Italiaanse tekenaar Rafael Carlo Marcello. Samen maakten ze onder meer in de jaren tachtig voor het weekblad *Robbedoes* de sf-serie *Cristal* en een reeks korte verhalen die Dupuis later bundelde in de albums *Dit al gehoord?* en *Dit al gelezen?* Een recentere serie waaraan hij werkte was *Public relations* met Thomas Frisano, dat verscheen bij Abons.

Fluppie Flink en *De familie Achterop*, het zijn de twee bekendste creaties van Mort Walker. Tientallen jaren lang heeft Walker zijn efficiënt getekende grappen op een miljoenenpubliek afgevuurd. Zijn hele verhaal komt aan bod in **Mort Walker conversations**, een interviewboek waarin **Jason Whiton** de inmiddels 82-jarige stripveteraan ruim 250 pagina's lang aan de tand voelt over leven en werk. Univ. Press of Mississippi, ISBN 1-57806-700-6; $ 20.00. ***TD***

Meer dan dertig jaar geleden nam **Paul Geerts** de successreeks Suske en Wiske over van Willy Vandersteen, om uiteindelijk meer albums van het tweetal te maken dan Vandersteen zelf. Voor Theo Vaessen reden genoeg voor een ode in boekvorm. *Paul Geerts, dertig jaar als peetvader van Suske en Wiske,* is de volledig titel. Het zal behalve een biografie ook tekeningen en aquarellen bevatten. Als extraatje bevat het boek bovendien een niet eerder gepubliceerde strip, getiteld *De Hemelboom*. Dit is geen Suske en Wiske-verhaal, maar een strip ontstaan naar aanleiding van een recente reis van Geerts naar Vietnam. Het 184 pagina's dikke boek zal in een Nederlandse en een Belgische versie verschijnen. Het verschil zit hem enkel in het omslagontwerp. Het verschijnt in oktober en zal € 24,95 kosten. ***SS***

Pas de betere Engelstalige strip ontdekt? Dan is een blik in **Graphic novels. Stories to change your life** zeker een aanrader. De Britse publicist **Paul Gravett**, die vorig jaar nog het goed ontvangen achtergrondwerk *Manga* schreef, biedt in dit boek een toegankelijke introductie tot het fraais dat de strip van *Ghost world* tot *The Sandman* en van *Gemma Bovery* tot *From hell* te bieden heeft. Uitg. Aurum, £ 18.99, ISBN: 1845130685, www.aurumpress.co.uk ***TD***

In Memoriam
Charlie Schlingo (1955-2005)

Op 17 juli 2005 is Charlie Schlingo (ware naam: Jean-Charles Ninduab) overleden. Zijn naam is in Nederland in vergetelheid geraakt, maar in Frankrijk bleef Schlingo tot op het laatst actief. Voordat hij eind jaren zeventig zijn korte, humoristische verhalen kon gaan publiceren in *Charlie mensuel en B.D.*, maakte Schlingo zijn eigen fanzine *Le havane pimesautier*. Hij werd opgemerkt door de Nederlandse uitgever Har van Fulpen die Schlingo's werk opnam in het tijdschrift *Talent* en later een bundel uitgaf onder de titel *Dartele bolknakkerij* (uitgeverij Drukwerk, 1980). De melige humor van Schlingo vond zijn weg naar vrijwel alle belangrijke stripbladen: *L'echo des savannes, Metal hurlant, Pilote*. Albums met zijn werk verschenen onder meer bij Futuropolis, Les humanoides associés en Albin Michel. Behalve voor volwassenen tekende hij ook voor kinderen.

De laatste jaren werkte Schlingo mee aan *Ferraille illustré* en maakte hij *Coin coin* (kwek kwek), een soort undergroundbijlage voor de Franse *Donald Duck*. Charlie Schlingo werd 50 jaar.

Iedere stripliefhebber kent Franquin, Morris en Peyo. In de jaren voor hun spectaculaire opmars in het tijdschrift *Robbedoes* en bij uitgeverij Dupuis, leerde het drietal elkaar kennen bij een kleine Brusselse animatiestudio, de CBA. De publicisten **Philippe Capart** en **Erwin Dejasse** bereiden momenteel een boek voor over deze verborgen geschiedenis van Guust, Lucky Luke en de Smurfen. Hun boek **Morris, Franquin, Peyo en le dessin animé** staat gepland voor deze winter, zo kondigt uitgeverij L'An 2 aan. Het boek zal vergezeld gaan van een dvd met daarop de films uit de CBA-studio's. ***TD***

Stripuitgevers, wat dóen die lui nou de hele dag? Dat vroeg de Belgische journalist **Thierry Bellefroid** zich ook af. Gewapend met een vragenlijst en een bandrecorder stapte hij af op de *decision makers* van Casterman, Dupuis, Glénat, L'Association en nog zeven andere gespecialiseerde uitgeverijen. De resultaten van Bellefroids naspeuringen staan na te lezen in zijn boek **Les éditeurs de bande dessinée** *(De stripuitgevers)*, dat verscheen bij de Éditions Frédéric Niffle. Strips uitgeven is soms net werken, blijkt. Iets waar steeds meer mensen achter komen, nu Frankrijk 122 gespecialiseerde uitgevers telt, meer dan ooit tevoren. De interviews zijn rijk geïllustreerd door auteurs als Trondheim, Blain en Larcenet, want Frédéric Niffle zelf weet zelf ook wel hoe dat werkt, uitgeven. ISBN : 2873930551; € 23,00. ***TD***

ADVERTENTIE

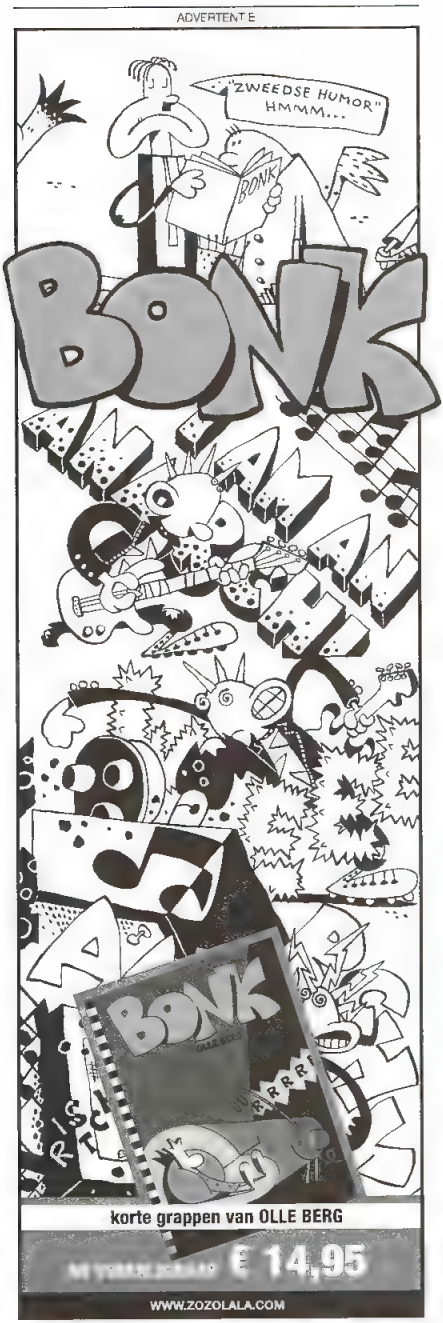

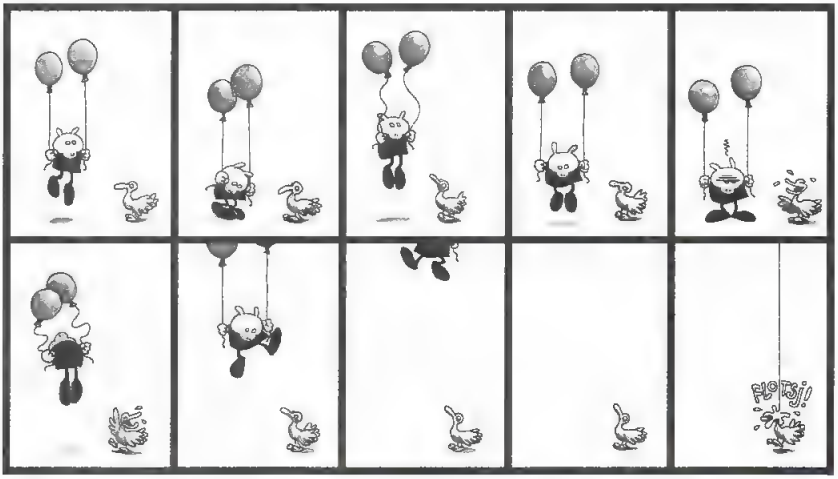

In Memoriam
Marten Toonder (1912-2005)

Toen onze vorige *ZozoLala* al op de drukpers lag, overleed op 27 juli in het Larense Rosa Spierhuis (een verzorgingstehuis voor kunstenaars) Marten Toonder vredig in zijn slaap. Hoewel niemand dat nieuwsfeit zal zijn ontgaan, kunnen en willen we er niet omheen er nu in oktober nog even bij stil te staan. Het belang van Toonder voor de ontwikkeling van de Nederlandse strip kan immers niet worden overschat. En dat terwijl Toonder zichzelf helemaal niet zozeer als striptekenaar zag. Maar onder zijn hoede leerden meerdere generaties beginnende stripmakers het vak of kregen zij via zijn studio de kans hun eigen werk te publiceren. Dick Matena, Piet Wijn, Lo Hartog van Banda, Henk Sprenger, Thé Tjong-Khing, Fred Julsing, Andries Brandt, Patty Klein, Gerrit Stapel, Jan van Haasteren, allemaal zijn ze in meer of mindere mate schatplichtig aan Toonder.

Op 18-jarige leeftijd besloot Toonder dat hij zijn brood wilde gaan verdienen met het maken van strips en tekenfilms, nadat hij de vroegere Walt Disney-tekenaar Dante Quinterno had ontmoet. Dat was in Argentinië waar hij toen met zijn vader (kapitein van een zeeschip) was. Terug in Nederland begon hij tekenlessen te volgen Hij begon voor verschillende uitgevers te werken als maker van strips en illustraties, maar na zes jaar (in 1939) besloot hij voor zichzelf te beginnen. In 1941 startte zijn bekendste creatie *Tom Poes* in dagblad *De Telegraaf*. Door de oorlog mochten er geen Amerikaanse strips meer worden gepubliceerd, wat Toonder de kans bood een voet tussen de deur te krijgen. Het jaar daarop stichtte hij een tekenstudio. Hij trok allerlei tekenaars aan die meewerkten aan de productie van vooral bednjfsfilmpjes.

Na de oorlog zette hij vanuit zijn studio naast *Tom Poes* (dat inmiddels niet meer in *De Telegraaf* maar in de *NRC* en de *Volkskrant* verscheen) allerlei andere krantenstrips op waaronder *Kappie, Panda* en *Koning Hollewijn*. Ook begonnen de Toonderstudio's met de uitgave van een eigen tijdschrift: *Tom Poes Weekblad*, waarin allerlei medewerkers van de studio de kans kregen 'hun eigen ding' te doen, zoals Hans G. Kresse (ook hij werkte in de beginjaren voor Toonder, al probeerde hij slechts kort Kresse in de studiostijl te laten tekenen), Wijn en Sprenger

De stripafdeling groeide flink. Iedere krant in Nederland en vele in het buitenland publiceerden Toonderstudio-strips. Niet alleen strips die zijn signatuur droegen, maar ook in andere dan in zijn eigen zo kenmerkende tekenstijl. Zo maakten Van Haasteren en Tjong-Khing het realistischer getekende *Horre Harm en Helia* en Stapel *Student Tyloos*. In de loop der jaren werd de strippoot van de studio steeds meer ondergeschikt aan de tekenfilmpoot, om in 2000 definitief te verdwijnen.

Toonder was toen al lang niet meer betrokken bij de dagelijkse leiding van de studio. Dat was hij eigenlijk al niet meer sinds hij midden jaren zestig naar Ierland verhuisde en zich onderdompelde in zijn creativiteit. Hij trok de *Tom Poes en Ollie B Bommel*-strips helemaal naar zich toe, die op dat moment al lang geen typische kinderverhalen meer waren. Maar sinds die tijd kreeg Toonder steeds meer waardering vanuit de literaire kunstwereld voor zijn verhalen. Toonder was een taalvirtuoos die veel navolging vond.

Maar ook zijn tekenstijl is van grote invloed geweest op velen. Wie het werk van Wijn, Julsing of het vroege werk van Matena ziet (alledrie tekenden en inkten zij strips onder de naam van Toonder), herkent daarin onmiskenbaar Toonders zwienge lijnvoering en de romantische sfeerelementjes als knoestige bomen, krullende lantaarntjes en scheefgezakte kasteeltjes die de visuele Bommel-wereld vaak zo herkenbaar maakten. Zonder Marten Toonder had de Nederlandse strip zich ontegenzeggelijk op een heel andere manier ontwikkeld.

Agenda

Het **Stripmuseum Groningen** biedt deze zomer en herfst exposities rond **Suske en Wiske** (tot 1 november) en **Hanco Kolk** (tot 27 november), www.stripmuseumgroningen.nl.

Opendeurdagen op **1 en 2 oktober** in het **Vlaams Stripcentrum** te **Wilrijk**. Voor wie wil weten wat dat inhoudt: www.stripcentrum.org.

Van **12 oktober tot en met 20 november** is er werk van **Jeroen Steehouwer** te zien in het **Centrum Beeldende Kunst Gelderland te Arnhem**. De expositie draait om zijn nieuwe boek *Waarvan leeft de mens* en bevat originele platen, schetsen en de ontstaansgeschiedenis. Kortestraat 27, Arnhem, www.cbkgelderland.nl.

In het **Persmuseum** te **Amsterdam** is van **14 oktober tot 22 januari** werk te zien van Nederlandse cartoonisten uit de periode 1871-2005. Thema is hoe Nederlanders tegen Duitsland aankijken. Zeeburgerkade 10, www.persmuseum.nl.

Nog te zien **tot 18 oktober** in **Galerie Mekanik** te Antwerpen: de elfde editie van *What's your excuse?!* Achtentachtig jonge tekenaars tonen er hun kunnen op een expositie voor jong Vlaams talent. Adres: St.Jacobsmarkt 73.

Na Breda, Den Bosch en Alphen a/d Rijn worden de jaarlijkse **Stripdagen** dit jaar op **22 en 23 oktober** gehouden in het **Euretco Expo Center** te **Houten**. Open van 10 tot 17 uur. Alles wat je weten wilt (welke tekenaars komen er signeren, hoeveel vierkante meter stands staan er om te grazen naar dat ene ontbrekende album in je collectie): www.stripdagen.nl.

In het **Nederlands Stripmuseum** te **Groningen** lopen nog de nodige exposities. **Tot en met 27 november** nog een overzichtstentoonstelling van het werk van **Hanco Kolk**. En **vanaf 15 oktober** begint er een over het werk van **Mark Retera**, die dit jaar tien jaar in het vak zit. Adres: Westerhaven 71, www.nederlandsstripmuseum.nl.

In het **Belgisch centrum voor het Beeldverhaal** loop **tot en met 11 december** de tentoonstelling *Tekenaars van de Spaanse democratie*, met werk van Spaanse stripauteurs die sinds de val van het Franco-regime beroemd werden zoals **Carlos Gimenez**, **Daniel Torres** en **Prado**. Zandstraat 20, Brussel, www.stripmuseum.be.

Nog nooit een miljonair in een klooster gezien? Dan kun je **tot 6 november** je grenzen verleggen in de Belgische abdij Saint-Gérard de Brogne. Daar wordt de spirituele rijkdom van **Largo Winch** getoond met een uitgebreide expositie. Achtergrondinfo en adres: www.brogne.be.

ADVERTENTIE

genuï VPRO EURETCO Prins & Prinses STRIPMUSEUM STRIP

Het bizarre universum van Jan Truyens

De 33-jarige Vlaming Jan Truyens is een relatieve laatbloeier. Nog niet zo lang geleden besloot hij pas serieus strips te gaan maken. Truyens (geboren in Koersel, Belgisch Limburg) studeerde grafische vormgeving aan het Sint-Lukas Instituut te Gent. Na zijn studie bleef hij in Gent wonen en begon de kost te verdienen als freelance vormgever. Hij ontwierp onder meer cd-hoezen voor 't Hof van Commerce, Starfighter en Waldorf.

„Sinds een paar jaar maak ik ook strips," vertelt hij. „Eigenlijk vooral omdat ik zelf zo'n groot stripliefhebber ben. Ik kreeg van uitgeverij Bries de kans een verhaal te maken voor hun stripbundel *Hic sunt Leones*. Als het goed genoeg was, zou het erin komen en blijkbaar was het goed genoeg. Sindsdien heb ik de smaak te pakken. Mensen die een grote indruk op mij hebben gemaakt, en nog steeds doen, zijn Frank Zappa, Terry Gilliam, Chris Ware, Dave McKean, Tim Burton, Alan Moore, Bil. Sienkiewicz, Jean-Pierre Jeunet en Daniel Clowes. Hun invloeden zijn hopelijk niet al te opzichtig in mijn werk terug te vinden."

Wie de portfolio van Truyens doorbladert, ziet dat hij zijn tekenstijl als een ware kameleon kan aanpassen aan het soort strips dat hij maakt. Van cartoonesk tot realistisch, het gaat hem ogenschijnlijk allemaal even makkelijk af. De krasserige stijl van het kleurenverhaal uit *Hic sunt leones* lijkt totaal niet op die van de zwart-witstrip *Monkey* die we hiernaast publiceren. „Ik ben nog zoekende naar mijn eigen stijl. Maar ik wissel ook zo vaak van stijl omdat ik snel iets beu ben. Als ik acht pagina's op de zelfde manier getekend heb, wil ik iets anders doen. Daarom maak ik tot nu toe ook alleen nog maar korte verhalen."

Al die korte strips wil hij op termijn bundelen. Allemaal verhalen in verschillende tekenstijlen, met verschillende hoofdpersonen, maar met één overeenkomst: „Ze spelen zich allemaal af in een zelfde rare wereld, met niet al te veel logica maar wel met veel nonsens." ***HvS***

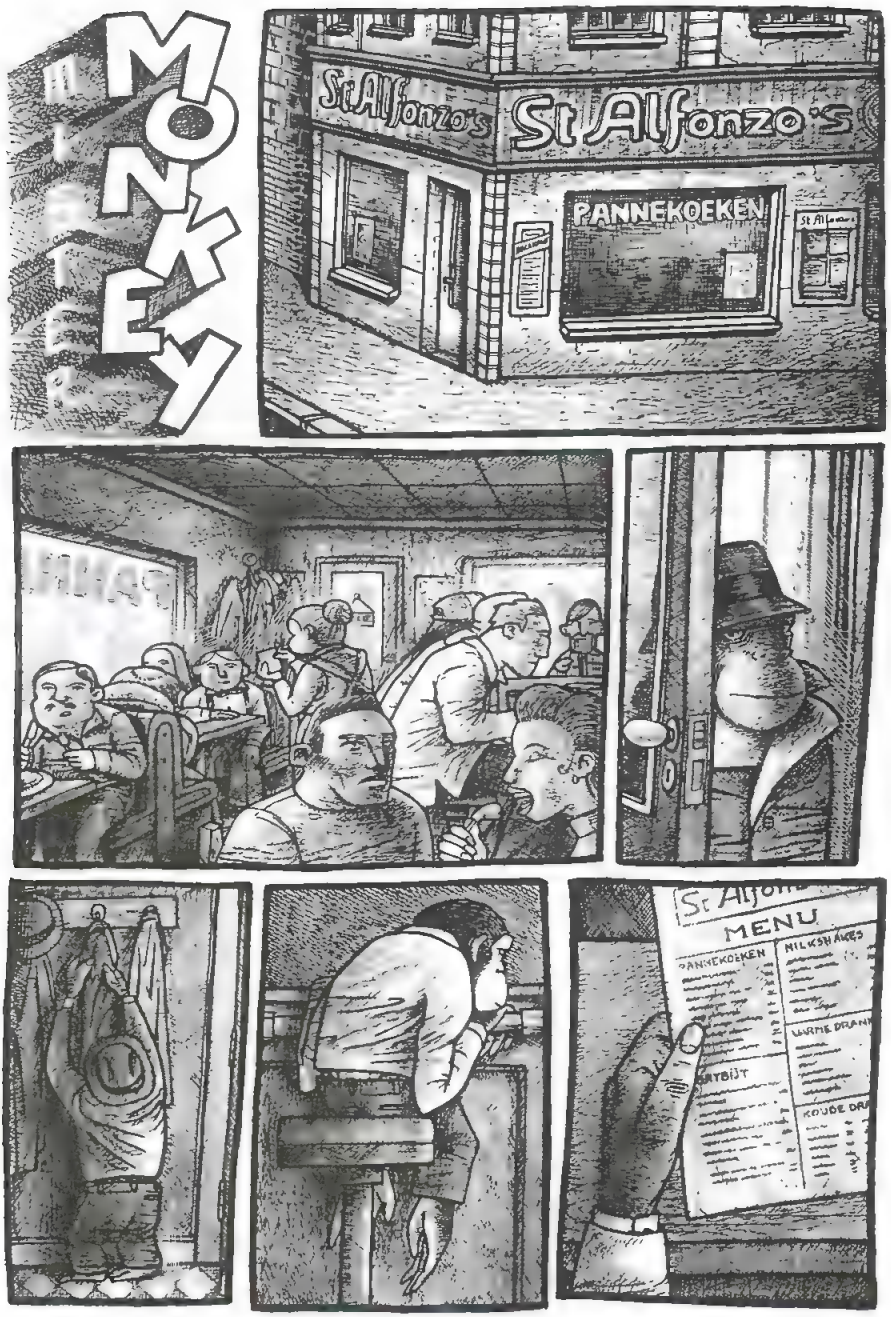
MONKEY
St Alfonzo's
St Alfonzo's
PANNEKOEKEN
MENU
PANNEKOEKEN
MILKSHAKES

LUNCH
IJS
W--
Wat--?
I--is er iets met mijn--
Wat?!
Wat valt er te zien?!
Goed!
Ik snap het al hoor!

Ik denk dat jullie gewoon niet van apen houden!!
Of niet misschien?!
Wel, wel! Als het zo zit!
dan zal ik m'n geld wel ergens anders gaan spenderen!
En jullie kunnen me allemaal de harige reet kussen!!
Bende RACISTEN!!
GESLOTEN
SLAM

Stripvoorspelling

Dit overzicht van te verschijnen strips is gebaseerd op door de uitgevers aangeleverde informatie. Ondanks de zorgvuldigheid waarmee het wordt samengesteld, komt het regelmatig voor dat de boeken in werkelijkheid pas later verschijnen. Achter elk album staan de prijs (in euro's) en de uitvoering (slappe kaft/harde kaft) vermeld. Het cursieve commentaar is van de ZozoLala-redactie.

Te verschijnen in oktober en november 2005

Editions Albert-René

Asterix 33: (Uderzo) 5,99; sk. *Over de titel en de inhoud van de nieuwe Asterix wordt traditiegetrouw tot op het laatste moment gezwegen.*

Atlas

Op zoek naar de verloren tijd 4: Een liefde van Swann (Heuet/Proust) 16,50; hk.

Waarvan leeft de mens (Stechouwer/Tolstoj) 16,50. *Korte verhalen van Leo Tolstoj verstript door Jeroen Steehouwer. Eerste deel van drie. Zie elders in deze Zozolala.*

De Bezige Bij

Kort Amerikaans 1 (Matena/Wolkers); hk. *Een nieuwe stripbewerking van een Hollandse klassieker door Matena.*

Bries

Boerke 3 (De Poortere) hk. *De Poortere bewees met het sterke tweede deel van zijn tekstloze gagstrip geen eendagsvlieg te zijn. En ook het derde deel is erg leuk.*

The No Stories (Baeken); 14,50; sk. *Debuut van Antwerpenaar Serge Baeken, bundel verhalen in krachtig zwart-wit over een man die geen 'nee' kan zeggen.*

Mister I (Trondheim); 9,50; hk *Na Mister O is er nu ook Mister I. Trondheim is een meester in het variëren op een vast thema. Dit keer probeert de hoofdpersoon voortdurend vergeefs wat te eten te krijgen.*

Casterman

De cycloop 1: De huurling (Martz/Jacamon); 5,25; sk. *SF van de makers van De killer.*

Doodsbang 5: Verboden experimenten (Mauricet/Vanholme); 5,25; sk. *Prijswinnende kinderstrip (Prijs van de jeugd Brussel 2005).*

India dreams 4: Er is niks in Darjeeling (Charles/Marlyse); 9,95; hk. *Einde van de cyclus.*

Kuifje Brussels: Et gehaaim van De Licorne (Hergé); 11,50; hk.

Paradijs 1: Het onweerseizoen (Bingono/Sokal); 5,95; sk. Casterman; 9,80; hk. *Psychologische avonturenstrip op scenario van de maker van Canardo.*

De reizen van Alex: Antieke klederdracht 1 (Martin); 6,50; sk.

Dargaud

De danseres van de tijd 1: De geheime tuin (Illona/Jung Henin/Jee-Yun Thot); 7,50; sk.

Djinn 5: Afrika (Mirales/Dufaux); 5,25; sk.

Eastern 2 (Heloret/Boisserie); 7,50; sk.

Murena 5 (Delaby/Dufaux); 5,25; sk.

De nieuwe ijstijd 7 (studio Jotim); 5,25; sk.

De schorpioen 6 (Marini/Desberg); 5,25; sk.

Vuur 2 (Hardy/Yann); 9,95; sk.

De wraak van graaf Skarbek 2 (Rosinski/Sente); 7,50; sk. *Slot van het tweeluik.*

XIII 17 (Vance/Van Hamme); 5,25; sk. *Het een na laatste deel, zo kondigen de auteurs het aan. Wij zijn benieuwd hoe Van Hamme er een eind aan breit.*

Dupuis

De Azuren boeddha 1: De azuren boeddha (Cosey); 6,95; sk.

De Boeman 2 (Lebeault/Filippi); 12,95; hk. *Slot van het tweeluik.*

De dromen van Milton 1 (Mael/Fejard/Ricard); 12,95; hk.

Een moordenaar die met vogels praat 2 (Servais); 12,95; hk. *Slot van het tweeluik.*

De fotograaf 3 (Guibert/Lefèvre/Lemercier); 12,95; hk. *Slot van het drieluik.*

De kannibrallen 8: Klein visje, zoet visje (Fournier/Zidrou); 4,50; sk. *Dupuis kondigde eerder aan dat de serie stopgezet zou worden in het Nederlands wegens tegenvallende verkoopcijfers. Maar blijkbaar zijn ze daar op teruggekomen.*

H.A.N.D. 3: De rattenmessias (Vegliona); 4,95; sk.

Jeremiah 26: Een haven in de schaduw (Hermann); 4,95/9,80; sk./hk.

Melissande 13: Bijgeloof (Clarke/Gilson); 4,50; sk.

Pandora box 5: De hebzucht (Juszezak/Alcante); 6,95; sk.

Pandora box 6: De afgunst (Henriet/Alcante); 6,95; sk.

Robbedoes en Kwabbernoot 48: De man die niet wilde sterven (Munuera/Morvan); 4,50; sk. *Het tweede album van het nieuwe auteursduo.Het vorige was volgens Dupuis het best verkopende uit de geschiedenis van de reeks.*

Van dorpswege 5: De school der wreedheid (Cabanes); 4,50; sk.

Cabanes werkt al jaren aan deze serie, die in Frankrijk al diverse uitgevers heeft gehad. Nu dus bij Dupuis en in vertaling.

Yoko Tsuno 24: De zevende code (Leloup); 4,50; sk.

Gottmer

Kleine vampier 3: Kleine vampier en de hondenbeschermers (Sfar); 9,95; hk.

Graton

Onuitgegeven toppers 11: Jean Graton tekent Oom Wim (Graton/Joly); 4,85; sk. *Topper? Jeugdsentiment, dat wel.*

De Harmonie

Zinloos geluk (Djanko); 9,90; sk. *Van de cartoonist van voorheen het Rotterdams Dagblad.*

Hartjes 2 (Hartjes); 9,95; sk.

Sigmund 14: Veertiende sessie (de Wit); 8,90; sk.

Kap Nâh!!

Haagse Harry 4: Krèg Ut Zuâh!! (Rueb) 7,50; sk *Van de eerste drie delen zijn 300.000 exemplaren verkocht.*

Haagse Harry 0: Kompleit Baggâh!! (Rueb) 5,95; sk *Voor de 'hagtkoâh fens' een bundeling van strips die niet door de keuring heenkwamen (te gedateerd, te lokaal, te slecht) om in de eerdere albums te worden opgenomen.*

Uitgeverij L

Donjon monsters 1: Ja-Jan de boeman (Mazan/Sfar/Trondheim); 9,90; hk. *Een nieuwe spinoff.*

Donjon parade 1: Een Donjon van karton (Larcenet/Sfar/Trondheim); 9,90; hk. *Idem.*

Willems wereld: Sjoelen is gaaf (Oosterwijk); 6,95; sk.

Het geheim van de tijd 3: De tijdwachters (Heuvel/Jonker); 6,95; sk. *Eerst de vorige delen maar eens herlezen hoe het ook al weer zat.*

Lombard

Alfa 9 (Jigounov/Mythic);5,25; sk.

Buddy Longway 20 (Derib); 5,25; sk. *De allerlaatste Buddy Longway.*

Capricornus 10: De chinezen (Andreas); 5,25; sk.

Dallas Barr 7: De laatste wals (Marvano/Haldeman); 7,50; sk. *Slot van het zevenluik.*

Grens 1: Weet je nog? (Marchal/Rodolphe) 7,50; sk. *Nieuwe reeks in de Polyptiekserie.*

In het midden van Nowhere 1: Het oor van de zalm (Cornette/Constant); 5,25; sk. *Nieuwe humorreeks.*

Julie, Klaartje, Cecile en de anderen 20: Girl power (Sidney/Bom); 5,25; sk.

Rubine 10: Zwarte reeks (Walthery/Boyan/Mythic); 5,25; sk.

Vasco 20: De Mac-Douglasclan (Chaillet); 5,25; sk. *Chaillet gaat het rustiger aan doen en zoekt voor deze reeks een nieuwe tekenaar.*

Victor Sackville 19: De non uit Quebec (Carin/Rivière/Borile); 5,25; sk.

Nijgh & van Ditmar

De uitvreter (Swarte); 16,50; sk. *Geen strip, maar de door Swarte geïllustreerde versie van dit literaire meesterwerk van Nescio, zoals hij eerder met Titaantjes deed.*

Retera

DirkJan 10 (Retera); 7,50/14,95; sk./hk. *Retera doet het voortaan helemaal zelf.*

Standaard

Bakelandt 94: De schat van Bakelandt (Leemans); 4,50; sk.

Grappen van Lambik 5 (studio Vandersteen); 3,75; sk. *Nieuwe grappen, de oorspronkelijke gags van Vandersteen zelf kwamen in deel 1 t/m 4 en een uitgave van Brabant Strip terecht.*

Kiekeboe 107: Tiznoland (Merho/Stallaert); 4,50; sk.

Klein Suske en Wiske 7:Vrolijke rakkertjes (studio Vandersteen); 3,75; sk.

Mieleke Melleke Mol 1 (Stallaert/Urbanus); 3,99; sk.

Pieter Aspe 2: De Midasmoorden (van Oppen/Aspe); 5,25; sk.

Suske en Wiske special: Meer dan een strip; 14,95; sk. *Een kijkje achter de schermen bij de jubilerende stripreeks.*

Urbanus 114: De zielenzuiger (Linthout/Urbanus); 4,10; sk.

Stripstift

Kraaienhove 8: Lucius en de tijdangst (Lohmann); 9,95; sk. *De uitgever van Stripschrift haalt vergeten krantenstrips onder het stof vandaan, te beginnen met Kraaienhove. De eerste zeven delen verschenen lang geleden al in boekvorm. Vandaar nummer 8.*

Xtra

Hiroshima 1: De bom (Nakazawa); 17,50; sk. *Zie elders in dit nummer.*

Natte maan 1: Omzwervingen (Campbell); 16,90; sk. *Eerste van een serie boeken over een groepje gothic jongeren in het Amerikaanse stadje Wet Moon.*

Niet aangekondigd toch verschenen

Bloed & stilte 14: Chi non muore si revede (Barison/Corteggiani) Talent; 13,95; hk.

Brabbel en Buggie 1: Beestige bouwvakkers (Dixon) De Boemerang; 4,95; sk.

Celadon run 4: Extreme prejudice (Queireix/Arnoux) Talent; hk.

Demo 6 (Diversen) Sint Lukas; 4,95; sk. *Jong talent van het atelier Beeldverhaal van Sint-Lukas Brussel. Zie www.comicengineer.be.*

Het eeuwige rijk 1: De eer van een krijger (Parrillo/Latil) Talent; hk.

Intox 2: Operatie Pablo (Mangin/Chaillet) Talent; hk.

De Kid 3: Chaos (Michel/Crisse) Talent; 13,95; hk.

Kortverhalen 1 (Delaby) Saga; 30,00; luxe. *Gelimiteerde uitgave van Oom Wim-achtig oud werk van de populaire tekenaar van Murena. Voor de fans.*

Kookaburra 4: Systeem Ragnarok (Mitric/Crisse) Talent; sk.

Kookaburra universe 2: Taman Kha (Paty/Ange) Talent; 13,95; hk.

Loranne 3: Frisco (Nicaise/Dieter) Talent; hk.

Metabaronnen 8: Zondernaam (Gimenez/Jodorowsky) Arboris; 7,95; sk. *Slot van de eerste over the top SF Metabaronnen-cyclus.*

Axel Moonshine 32: De wonderplaneet (Ribera/Godard) Arboris; 6,50; sk.

Nash 8: De oorlog van de roden (Damour/Pecau) Talent; hk.

Nemesis 3 t/m 5 (Janolle/Ange) Talent; 13,95; hk.

Phenomenum 2: Opus 1: De vorige toekomst (Védrines/Kaminka) Blitz; hk.

Requiem de Vampierrider 5: Dragon Blitz (Ledroit/Mills) SAF/Prestige; 5,99; sk.

Verzamelde herinneringen (De Graaf) Oog & Blik; 24,99; luxe. *Luxe bundel met alle nostalgische jeugdherinneringen van Erik de Graaf.*

Yakuza 3: Zen ai kaigi (Barison/Corteggiani) Talent; 13,95; hk.

Uno Mundo wereldstrips

In het buitenland verschijnen stapels prachtige strips die ons taalgebied amper bereiken. Kwaliteit kent echter geen grenzen. Daarom hieronder een selectie van de meest opvallende buitenlandse titels van de laatste twee maanden. De prijzen in euro's vallen bij importtitels doorgaans wat hoger uit.

(...) Tekstloos

La vénéneuse aux deux éperons (Blanquet) Cornélius; 19,00; sk. *Onnavolgbare horror in adembenemende silhouettekeningen.*

Les bandes dessinées

Archives Stanislas (Stanislas) L'Association; 28,00; sk. *Voor de liefhebbers: start van reeks heruitgaven van oud en vaak moeilijk vindbaar werk van L'Association-auteurs. De maker van Victor Vallei bijt het spits af, o.a. Sfar, Konture en Menu zoeken momenteel hun zolders af.*

Carnets de Lettonie (Blain) Casterman; 14,50; hk. *De auteur van* Isaac de Piraat *bericht vanuit havenstad Riga en omstreken.*

Chroniques aléatoires (Bess) Casterman; 15,75; sk. *Impro dagboek van de tekenaar*

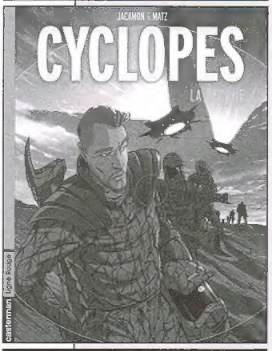

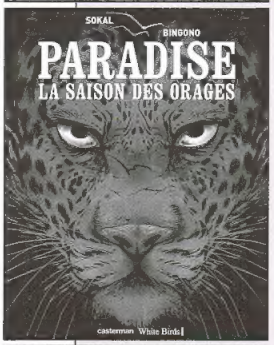

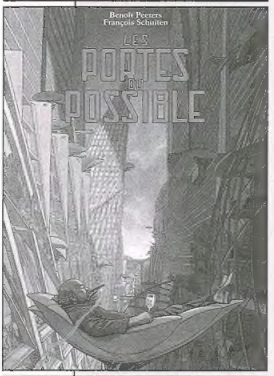

van De blanke lama *en* Pema Ling.

Crazyman (Baudoin) L'Association; 15,00; sk. *Superheldenstrip (!) van de man die wordt geliefd én verguisd als de stripdichter bij uitstek.*

Japon (Diversen) Casterman; 15,75. *Ruim 300 pagina's dikke stripbundel over Japan met bijdragen van o.a. Davodeau, Taniguchi en Sfar.*

Eva Miranda (Giardino) Casterman; 13,75. *Satire op de nouveaux riches door de maker van* Jonas Fink.

Nell'acqua (Mattotti) Casterman; 24,75. *Tekeningen geïnspireerd op de speelfilm Eros, waarvoor Mattotti samen met de regisseurs Michelangelo Antonioni, Wong Kar Wai en Steven Soderbergh het grafische concept ontwikkelde. Preview: wip.warnerbros.com/eros.*

La pipe de Marcos (De Isusi) Rackham; 15,00; sk. *Avonturen bij de Zapatista's van Commandant Marcos.*

RN 115 (Lehmann) L'Association; 20,00; sk. *David Lynch-achtige thriller in schaafkarton.*

Terrain vague (Oda) Casterman; 12,75; sk. *Hedendaagse relatiemanga van Hideji Oda.*

Comix

ACME Novelty Library 16 (Ware) Fantagraphics; $ 15.95; hk. *Na lang wachten eindelijk weer een nieuwe ACME-bundel van überperfectionist Chris Ware.*

Attitude (McMillan) NBM; $ 12.95; sk. *Dwarse anders-globalistische humor van de Amerikaanse Stephanie McMillan.*

Boabab 1 (Igort) Fantagraphics; $ 7.95; sk. *Start van psychologische comic van de tekenaar van* Fats Waller.

Black hole (Burns) Pantheon; $ 24.95; hk. *Een evenement: na jaren wachten eindelijk een integrale uitgave van Charles Burns' meesterlijke psychologische horrorstrip.*

Buja's diary (O) NBM; $ 19.95. *Bundel van 13 korte manwa (Koreaanse manga) van Seyeong O.*

Capote in Kansas (Parks/Samnee) Oni Press; $ 11.95; sk. *Fictief portret van Truman Capote in de Midwest van de jaren '50 tijdens de research voor zijn meesterwerk* In cold blood.

Conversation 2 (Kochalka/Brown) Top Shelf; $ 4.95; sk. *Na het erg geslaagde eerste deel samen met Craig Thompson gaat James Kochalka nu 'in stripdialoog' met Jeffrey 'Unlikely' Brown.*

Cravan (Geary/Richardson) Dark Horse; $ 14.95; hk. *Biografie van de vroeg 20e-eeuwse cultfiguur Arthur Cravan.*

Daydreams & nightmares. The fantastic visions of Winsor McCay (McCay) Fantagraphics; $ 24.95. *Korte verhalen en vrij tekenwerk van de virtuoze maker van* Little Nemo in Slumberland.

Exercises in style (Madden) Chamberlain Bros/Penguin; $ 16.95. *OuBaPo-achtige vormexperimenten van Matt Madden. Zie www.exercisesinstyle.com.*

Important literary journal 1 (Baker) Kyle Baker Publishing; $ 3.00; sk. *Start van alweer een nieuwe humoristische comic van Kyle 'The Bakers' Baker.*

The innocent ones (Gipi) Fantagraphics; $ 7.95; sk. *Start van psychologische thriller in aquarel door de getalenteerde Italiaan Gipi.*

Insomnia 1 (Broersma) Fantagraphics; $ 7.95; sk. *Psychologische thriller van de maker van* The grand tour.

Paris 1 (Watson/Gane) Slave Labor Graphics; $ 2.95; sk. *Start van psychologisch comics-vierluik over een jonge vrouw in jaren '50-Parijs.*

The push man & other stories (Tatsumi) Drawn & Quarterly; $ 19.95; hk. *Bundel korte verhalen van een van de pioniers van de auteursmanga, ontworpen en samengesteld door Adrian Tomine.*

The quitter (Haspiel/Pekar) DC Vertigo; $ 19.99; hk. *Autobio terugblik op de getroubleerde tienerjaren van Harvey 'American splendour' Pekar.*

Roadstrips: A graphic journey across America (Diversen) Chronicle Books; $ 22.95. *Reizen in de VS met o.a. Peter Kuper, Roberta Gregory en Phoebe Gloeckner. Een comix On the road voor de 21e eeuw?*

Rose (Smith/Vess) Cartoon Books; $ 19.95. *De voorgeschiedenis van fantasy-epos* Bone.

Sex, rock 'n roll & optical illusions (Moscoso) Fantagraphics; $ 29.95; hk. *Monografie gewijd aan de meest trippy aller Amerikaanse undergroundauteurs.*

Siberia (Maslov) Soft Skull Press; $ 19.95; sk. *Engelse vertaling van in Frankrijk enthousiast ontvangen, ruig portret van opgroeien in hedendaags Rusland. Boekdebuut van Nikolai Maslov.*

Smelling a rat (Wright) Jonathan Cape; £ 12.99. *Surrealistische strip over een dromerige jongen en zijn reuzenrat. Paul Wright tekent wekelijks de strip* Ratman *in* The Times.

SPX 2005 (Diversen) spxpo.com; $ 12.95; sk. *De dikste 'value for money' undergroundanthologie die er bestaat, met dit jaar bijdragen van o.a. Charles Burns, Seth en Marc Bell.*

Tribeca sunset (Rehr) iBooks; $ 12.95. *Terugblik op 11/9 door de in New York woonachtige Deen Henrik Rehr.*

Rocco Vargas: Walking with monsters (Torres) Dark Horse; $ 14.95; hk. *Nu Torres' retro space-avonturen niet meer in het Nederlands worden vertaald, is er gelukkig altijd nog de Amerikaanse versie.*

Will you still love me if I wet the bed? (Prince) Top Shelf; $ 7.00. *Relatiekomedie (u raadde het al). Debuut van Liz Prince.*

You deserved it (Fingerman) Dark Horse; $ 9.95. *Korte psychologische verhalen van de maker van* Beg the question.